

EESTI MEREAKADEEMIA

Meremajanduse keskus

Karina Kanarbik

**TURISMIETTEVÕTLUSE VÕIMALUSTEST BIOSFÄÄRI
PROGRAMMIALAL**

Lõputöö

Juhendaja: Dr. Jana Raadik Cottrell

Kuressaare 2019

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele,
olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Karina Kanarbik

.....

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 165920SDTR

Üliõpilase e-posti aadress: karinakanarbik@gmail.com

Juhendaja Dr. Jana Raadik Cottrell:

Töö vastab lõputööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Dr. Jana Raadik Cottrell

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

Annotatsioon

Käesoleva lõputöö eesmärgiks on uurida Lääne-Eesti biosfääri programmiala tegutsemise eeliseid nii kogukonna kui ettevõtjate seas ning kuidas programm neid otseselt või kaudselt mõjutab. Selgitatakse välja, kuidas kasutavad programmialal tegutsejad ära oma potentsiaali, eelkõige silmas pidades asukohta ning milline mõju on sellel turismiettevõtluse keskkonnale.

Teooria peatükkides anti ülevaade säästvast arengust, säästvast turismist, nii UNESCO programmialast kui ka Lääne-Eesti biosfääri programmialast, inimeste teadlikkusest biosfääri programmialadest, koostöö tähtsusest organisatsioonide vahel ning toodi välja erinevaid probleeme ettevõtlusele. Eelkõige keskenduti oma töös turismiettevõtluse võimalustele biosfääri programmialal.

Autor viis läbi empiirilise kvantitatiivuuringu *online* küsimustikku kasutades, et välja selgitada inimeste suhtumine biosfääri programmialasse; saada teada, kui hea on inimeste teadlikkus biosfääri programmialast ja selle funktsioonidest ja milliseid eeliseid näevad inimesed programmialal elamisel/tegutsemisel. Vastuseid antud küsimustikule saadi 72. Saadud tulemusi analüüsiti, neist tehti järeldused ja toodi välja mõningad ettepanekud.

Uuringust selgus, et 79,2% vastajatest teavad, et tegutsevad biosfääri programmialal, ülejäänud 20,8% ei ole sellest teadlik. Programmiala funktsioonidest on teadlikke või väga teadlikke vaid 20,9% vastanutest kogu valimist. Tulemused näitavad, et inimesed näevad potentsiaali arendada kohalikust toorainest uusi tooteid, seda valimist 76,4%. Positiivsena võib veel turismi seisukohalt tuua välja selle, et inimesed hindavad üpris kõrgeks programmiala tõttu lisaväärtuse andmist turismimajanduse arenguks, seda leidsid 68% vastanutest.

Võtmesõnad: biosfääri programmiala, turism, ettevõtluskeskkond, säästev turism

Sisukord

Annotatsioon.....	3
Tabelite loetelu	6
Jooniste loetelu	7
Sissejuhatus	8
1 Teoreetilised lähtekohad ja probleemistik	10
1.1 Säästev areng	10
1.1.1 Säästev Eesti 21	11
1.2 Säästev turism.....	12
1.3 Programm Inimene ja Biosfäär (MAB).....	14
1.3.1 Biosfääri programmiala logo ning selle kasutamine	15
1.4 Inimeste teadlikkus biosfääri programmialadest ja nende regulatsioonidest	15
1.5 Koostöö tähtsus	17
1.6 Biosfääri programmialadega seotud võimalikud probleemid ettevõtlusele	18
1.7 Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala	21
1.7.1 Lääne-Eesti biosfääri programmiala säästliku arengu programm	24
1.7.2 Lääne-Eesti biosfääri programmiala logo.....	25
1.7.3 Kokkuvõte 2006. aastal korraldatud biosfääri programmiala uuringust	26
1.8 Ettevõtluse võimalustest biosfääri programmialal	28
1.8.1 Ettevõtlusest Lääne-Eesti saarte biosfääri programmialal.....	29
2 Metoodika.....	34
2.1 Uurimismeetod	34
2.2 Uurimuse valim ja läbiviimise aeg	34
2.3 Ankeetküsitluse kirjeldus.....	34
3 Uuringu tulemused ja järeldused	36
3.1 Tulemuste analüüs	36

3.1.1 Biosfääri programmaladel tegutsevate ettevõtjate ja elanike profiil	36
3.1.2 Teadlikkus biosfääri programmalast ja funktsioonidest	38
3.1.3 Lisaväärtus biosfääri programmalal elamisel/tegutsemisel ja mõju piirkonnale	40
3.1.4 Biosfääri programmalaga seotud piirangud ja neisse suhtumine	41
3.1.5 Võimalused biosfääri programmalal	43
3.1.6 Uued tooted kohalikust toorainest	44
3.1.7 UNESCO märgise kasutusvõimalused	45
3.1.8 Koostöö biosfääri programmalaga	46
3.1.9 Biosfääri programmiala lisaväärtustest kohaliku piirkonna arengule	49
3.2 Järeldused ja ettepanekud	50
Kokkuvõte	54
Summary.....	57
Kasutatud kirjandus	59
Lisad	62
Lisa 1 Ankeetküsimustik	62

Tabelite loetelu

Tabel 1. Vastajate profiil.....	37
Tabel 2. Teadlikkus programmalal elamisest/tegutsemisest.....	38
Tabel 3. Teadlikkus programmalala funktsioonidest.....	39
Tabel 4. Lisaväärtus programmalal elamisel/tegutsemisel.....	40
Tabel 5. Programmalala mõju piirkonnale arengutele.....	41
Tabel 6. Piirangute tajutav mõju elukorraldusele.....	41
Tabel 7. Suhtumine piirangutesse.....	42
Tabel 8. Võimalused programmalal.....	43
Tabel 9. Potentsiaal arendada uusi tooteid.....	44
Tabel 10. Teadlikkus programmalala logo kasutusvõimalustest.....	45
Tabel 11. UNESCO märgise kasutamise mõju piirkonnale.....	46
Tabel 12. Koostöö programmalaga.....	46
Tabel 13. Koostööala.....	47
Tabel 14. Lühiajaline koostöö programmalaga.....	47
Tabel 15. Lühiajalise koostöö valdkond.....	48
Tabel 16. Koostöö tegemata jätmise põhjused.....	48
Tabel 17. Eesmärk/huvi koostöö tegemiseks.....	49
Tabel 18. Biosfääri programmalala lisaväärtus elukeskkonna arendamisel.....	50

Jooniste loetelu

Joonis 1. Lääne-Eesti biosfääri programmiala kaart	23
Joonis 2. UNESCO ja Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala logod	25
Joonis 3. Saaremaa ehtsa toote märgis	30
Joonis 4. Hiiumaa roheline märgis	31

Sissejuhatus

Autori arvates on Lääne- Eesti saarte biosfääri programmiala teema väga oluline, et tagada saarte jätkusuutlikkus, neid hoides ja kaitstes, biosfääri programm võtab erilise tähelepanu alla just kaitsealad, kus on ohustatud liigid või säilinud algupärasus. Eelnevate uuringute põhjal võid järeldada, et antud teema ei ole nii aktuaalne kui peaks ja näib, et inimesed ei pruugi teadagi, millised on nende potentsiaalsed võimalused tegutsedes programmialal. Antud lõputöö eesmärgiks on uurida kuidas mõjutab Lääne-Eesti saarestiku (Hiiumaa, Saaremaa ja Vormsi) biosfääri programmialal tegutsemise sealseid turismiettevõtteid. Samuti soovitakse teada, missuguseid eeliseid annab UNESCO võrgustikku kuulumine kaitsealadel tegutsejatele ning millised on võimalused uute turismiga seotud toodete loomisel.

Läbi empiirilise uuringu kogutakse vajalikku infot ja saadud vastuseid analüüsitakse ja neist tehakse järeldused. Lõputöö uurimusküsimusteks seati alljärgnevad:

- 1) Milline on ettevõtete teadlikkus ettevõtluse arendusvõimalustest seoses kuulumisega biosfääri programmialale?

- 2) Kui teadlikud on Lääne-Eesti saarestiku biosfääri programmialal tegutsevad turismiettevõtted võimalikest eelistest, mida UNESCO võrgustikku kuulumine võimaldab?

Autori arvates on üheks peamiseks probleemiks inimeste vähene teadlikkus biosfääri programmiala funktsioonidest ja võimalustest, seetõttu ei kasuta ettevõtted piisavalt ära oma arengupotentsiaali.

Töö teoreetilises pooles antakse ülevaade biosfääri programmialast ja UNESCO-st üldiselt, ülevaade eelnevatest uuringutest mujal maailmas ja Eestis, mis käsitlevad inimeste teadlikkuse taset biosfääri programmialadest ja nende regulatsioonidest; kajastatakse võimalikke probleeme, mis ohustavad programmiala ning samuti tuuakse välja lahendusi ning selgitatakse, kui tähtis on koostöö vajadus erinevate organisatsioonide vahel. Autor annab ka lühiülevaate 2006. aastal *Interreg III B* raames läbiviidud biosfääri programmiala uuringust, mis leidis aset nii Soome, Leedu, Läti kui ka Eesti biosfääri programmialadel. Antud lõputöös püütakse eelkõige keskenduda

turismiettevõtluskeskkonnale biosfääri programmialal, tuues välja erinevaid turismiettevõtteid, mis asuvad biosfääri programmialal ja kuidas nende tegevuses kajastuvad asukohast tingitud võimalused.

Töö autori valitud uurimusmeetodiks sai kvantitatiivuuring, et vajalikke andmeid koguda ja neid analüüsida, tehes seda küsimustiku näol *Google vormi* kasutades. Küsimustikus sooviti vastuseid saada 33-le küsimusele, töös analüüsiti põhjalikumalt 24 küsimuse vastuseid, mis on sobivuses antud töö peamiste uurimusküsimustega.

Uurimuse käigus soovitakse saada vastuseid küsimustikus neile küsimustele, mis puudutavad inimeste teadlikkust elamisest/ tegutsemist UNESCO võrgustikku kuuluval Lääne-Eesti saarte programmialal, kui teadlikud ollakse programmiala funktsioonidest; kas inimesed on kogenud mingit kasu elamisest/tegutsemisest programmialal ning millist mõju avaldab programmiala piirkonnale kus tegutsetakse; kas piirkonnal on potentsiaali arendada kohalikust toorainest uusi ning põnevaid tooteid, mis soodustaksid kohalikku ettevõtlust. Samuti soovitakse teada saada, kas inimesed teavad programmiala piirangutest ja kuidas need on inimesi mõjutanud ning kui palju teatakse UNESCO märgisest ja selle kasumlikkusest.

1 Teoreetilised lähtekohad ja probleemistik

1.1 Säästev areng

Säästva arengu sisu on defineeritud järgmiselt: „inim- ja majandustegevus peab arvestama planetaarsete ehk looduskeskkonna piiridega. Neid piire paneb proovile inimene.“ (Peterson, 2013)

Rahvastiku arv meie planeedil on ületanud 7 miljardi piiri. ÜRO prognoosib aastaks 2030 rahvaarvuks juba 9 miljardit inimest. Selle tõttu tekib ka suurem surve kogu planeedile, kuna inimeste arvu tõusuga suureneb ka põhivajaduste arv. Seepärast ongi säästval arengul meie maailmas nii suur roll, et suuta piiratud ressursidest hoolimata rahuldada kõigi inimestele põhivajadused. Oluline on olla eelkõige säästlik ja kokkuhoidlik taastumatute loodusvarade suhtes. Tähtis on ka väärtustamine, nii teisi inimesi, oma kultuuri, tervist kui ka ümbritsevat keskkonda. Säästva arengu üheks põhimõtteks on veel ka tarbija teadlikkuse suurendamine, kuna tarbija ja tootmine on omavahel seotud. Selle tõttu on oluline, et inimesed ei tarbimine ei muutuks ületarbimiseks, vaid peaks toimuma vastavalt vajadustele. (Peterson, 2013)

ÜRO Säästva Arengu 2030 tegevuskava põhieesmärgiks on lõpetada maailmas valitsev vaesus ja tagada planeedi kaitsmine ja heaolu kõigile inimestele. Tegevuskava kehtib kõigis maailma riikides. (Lepik, s.a)

Säästva arengu programmil on 17 strateegilist eesmärki:

1. Kaotada kõikjal vaesus
2. Kaotada näljahäda
3. Tervis ja heaolu
4. Kvaliteetne haridus
5. Sooline võrdõiguslikkus
6. Puhas vesi ja sanitaaria
7. Jätkusuutlik energia
8. Tööhõive ja majanduskasv
9. Tööstus, uuendus ja taristu

10. Ebavõrdsuse vähendamine
11. Jätkusuutlikud linnad ja asumid
12. Säästev tootmine ja tarbimine
13. Kliimamuutuste vastased meetmed
14. Ookeanid ja mereressursid
15. Maa ökosüsteemid
16. Rahumeelsed ja kaasavad institutsioonid
17. Üleilmne koostöö. (Lepik, s.a)

1.1.1 Säästev Eesti 21

Eesti riigikogu võttis säästva arengu seaduse vastu juba 1995. aastal ning 2005. aastast hakkas Eesti säästva arengu seadus kandma nime „Säästev Eesti 21“. (Riigikantselei, 2016)

Selle tähtsateks eesmärkideks kuni 2030. aastani on järgmised:

- Eesti kultuuriruumi elujõulisus;
- inimese heaolu kasv;
- sotsiaalselt sidus ühiskond;
- ökoloogiline tasakaal. (Keskkonnaamet, s.a.)

Eelnevate eesmärkide elluviimise jälgimiseks toimub koostöö nii ministriumide, statistikaameti ja huvirühmade vahel. (Riigikantselei, 2016)

Võttes arvesse säästva arengu eesmärke, tegeletakse ka Eestis samasuguste probleemidega, nagu vaesus, võrdõiguslikkus, tööhõive, kvaliteetne haridus, jne. Eestis on küll vähem vaesust kui arengumaaades, kuigi siingi rakendatakse erinevaid meetmeid, et aidata vaesuse vähendamisele kaasa. Siinkohal on oluline madalama haridustasemega inimeste haridustaseme tõus ning samuti tööhõive suurendamine. Tähelepanu pööratakse majandusarengule, proovitakse tootlikkuse kasvu kiirendada, toetades investeeringuid erinevates valdkondades. Ettevõtete protsesside efektiivsema töö saavutamiseks, on kavas luua finantsmeetmeid, et ettevõtjate ideid toetada. Samuti aitab kaasa majanduse kasvule kvaliteetsem nõustamisteenus ja koolitused.

(Riigikantselei, 2016)

Loodus on Eestimaale väga oluline ja võib öelda, et Eestimaal saabki oma põhirikkuse just looduselt. Eesti on tänu oma mandrilise ja merelise paraskliimaga, liigirohkete metsadega, randade ja rannaniitudega, loopealsete ja puisniitudega, soode ja rabadega ning eriliste geoloogiliste objektidega väga hinnatud elukoht kui ka turistidele meelispaik just erilise looduse tõttu. (Keskkonnaministreerium, 2018) Sellepärast ongi oluline, et meie arengud lähtuvad säästlikest printsiipidest toetudes Eesti 21 meetmestikele, et kaitsta loodust ja püüda säilitada jätkusuutlikkus. Sellega seoses keskendutakse tegevustele nagu püütakse soodustada metsade aktiivset ja säästlikku majandamist. Looduskaitse arengukava ühtedeks eesmärkideks on looduse tundmine, hoidmine ning väärtustamine; oskuste ja teadmiste rakendamine igapäevaelus; liikide ja elupaikade soodne keskkond ning maastike mitmekesisus. Eelkõige püütaksegi lisaks traditsioonilisele liigikaitsmisele eelkõige pühendada terviklikkuse säilitamisele ja inimeste loodusteadlikkuse edendamisele. (Riigikantselei, 2016)

1.2 Säästev turism

Säästev turism on lai turismivaldkond, mille eesmärkidest on säilitada ja arendada nii kultuuri- kui looduspärandit. (Eurostat, 2017)

Peamisteks ülesanneteks on keskkonna optimaalne kasutamine, ökoloogiliste protsesside, looduspärandite ning bioloogilise mitmekesisuse säilitamine. Kogukondade sotsiaal-kultuuriliste traditsioonide austamine, sealjuures tuleb säilitada kultuuripärandite algupärasus. Säästva turismi eesmärk on kultuuride sidumine, et rahvuskultuurid säiliks ka oma riigist väljaspool. Samuti hoolitsetakse majandustegevuste eest, tagamaks stabiilse tööhõive, et vähendada vaesust. Säästva turismi ülesanne on turistidele tagada autentne külastuskogemus läbi jätkusuutliku turismi tavade (Green tourism, s.a.)

Säästev turism on näiteks hotellis pesupesemise vähendamine, korduvkasutades saunalinu ja voodiriideid, kui selle vahetamiseks puudub mõjuv põhjus, samuti vee optimaalne kasutamine, vastavalt vajadusele ning hotelli puhul tooks veel välja säästliku tubade koristamine, kasutades vahendeid, mis on keskkonnasäästlikud, samuti vee

kokkuhoid on kindlasti ka siinkohal väga oluline.

Majutusasutused, kes tuginevad säästlikule turismile, saavad üha enam tunnustust ja tähelepanu. Näitena võib tuua Vihula mõisa, kus peetakse väga oluliseks loodusressursside nagu vee ja elektrienergia tarbimise vähendamist, jäätmeid sorteerimist ja töödeldakse ümber, puhastusteeninduses kasutatakse loodussõbralikke vahendeid. Sealses restoranis pakutakse vaid kvaliteetset kohalikku toorainet ning müügil on ökoloogilised ja naturaalsed tooted. Vee soojendamiseks on hotellis kasutusel päikesepaneeldi ning kütteks kasutatakse geotermaalenergiat (90%). Huvitavaks aspektiks saab igal aastal „Rohelise päeva“ korraldamine, et tutvustada nii töötajatele kui ka klientidele Vihula Mõisa loodussõbralikku tegevust. Tasub mainida, et Vihula mõisal on aastast 2011 keskkonnamärgis Roheline Võti. (Green tourism, s.a.)

Eelmainitud Roheline Võti on rahvusvaheline keskkonnamärgis, tunnustamaks turismiettevõtteid (hotellid, külalistemajad, kämpingud, toitlustusasutused jne). Märgis kujutab endast ettevõtjate pühendumust säästvasse turismi, et nende ettevõtte vastaks kehtestatud kriteeriumitele, mis puudutavad keskkonnasäästlikku majandamist. Roheline võti annab klientidele aimdust, et ettevõtte on loodussõbralik ning keskkonna heaolu tase on seal turismiettevõttes kõrge. Olgu mainitud, et Rohelise Võtme keskkonnamärgisel on üsna kõrged keskkonnastandardid, mida ettevõttelt oodatakse. Selle kohta on loodud range dokumentatsioon ja ettevõtteid kontrollitakse pidevalt, et tase oleks kõrge. (Green key, s.a.)

Säästvat turismi on vaja eelkõige arendada kaitsealadel. Neid piirkondi, kus tehakse head koostööd riigi, omavalitsuse ja ettevõtja tasandil ning samas jälgitakse säästva arengu põhimõtteid, tunnustatakse säästva turismi sertifikaadiga. Eestis on pälvitud ainsana selle auhinna Matsalu rahvuspark, seda 2015-1 aastal. Keskkonnaameti sõnutsi on säästva turismi sertifikaadi saamine Eestile suurepärane võimalus mõjutada majandusruumi looduse ja loodushoiu tutvustamise abil. (Karnau, 2015)

On hea teada, et Eestis on säästev turism saanud aina rohkem aktuaalsemaks ning selle arendamiseks viiakse läbi erinevaid projekte, mis tutvustavad inimestele säästva turismi põhimõtteid ning arendatakse tooteid, teenuseid ning ühisturundust.

1.3 Programm Inimene ja Biosfäär (MAB)

20. sajandi lõpu poole tekkisid arusaamad, et enam ei piisa ainuüksi traditsioonilisest looduskaitsest, vaid tuleks läheneda teistmoodi, et säilitada bioloogiline mitmekesisus. UNESCO lõi ülemaailmse võrgustiku piirkondadest, mis vajasid erilist hoolt ja tähelepanu. Nii tekkisidki „biosfääri programmialad“. Kui looduskaitsealal on hädavajalik, et inimtegevust oleks võimalikult vähe, siis biosfääri programmiala olemus on mitmetahulisem, tähtis on inimese ja looduse vaheline side ning nende tasakaalu leidmine. Põhilised kolm valdkonda, mis hõlmavad programmialade eesmärke, on järgmised: looduskaitse, piirkonna säästev areng ja teadmised-oskused. (Kokovkin, 2004)

Töö autor, kui turismiga seonduvat eriala õppinud inimene, ja olnud ka töötanud nii hotellis kui ka turismitalus, peab tunnustama, et varasemalt ei olnud kuulnudki biosfääri programmialast. Autor oli teadlik, et UNESCO programm tegeleb ka sellise valdkonnaga, nagu hapra looduse hoidmine ja kaitsmine, aga otsest kokkupuudet pole biosfääri programmiala eelnevalt olnud. Seega võiks olla rohkem teavet antud ala kohta, olgu siis tunnuslauseid, viitasid, teemapäevasid ja muud seesugust, et võimalikult rohkem informatsiooni jõuaks inimesteni, eriti on see just oluline neile, kes elavad ja tegutsevad biosfääri programmialal.

Biosfääri programmiala (BPA) on maismaa-, mere- või rannikuökosüsteemide või nende kombinatsiooni piirkond, mida tunnustab rahvusvaheliselt UNESCO programm MAB. Biosfääri kuuluvad alad on määratletud erinevate riikide valitsuste poolt ning iga ala peab vastama miinimumkriteeriumidele ja tingimustele, et saaks õiguse kuuluda biosfäärialade maailmavõrgustikku. Programmis on sätestatud, et kaitstavaid alasid tuleks hallata säästva arengu edendamise vahendina. Programmi loodud arengumudel hõlmab sünergistlikku teadustööd, haridust ja majanduslikku tootmist, mis hõlmavad kõiki jätkusuutlikkuse aspekte ja perspektiive. (Saviano *et al*, 2018)

Töö autori kokkupuude UNESCO projektidega sai alguse keskkoolis. Pärnumaal asuv Audru Kool (varem Audru Keskkool) ühines UNESCO ühendkooli programmiga juba üle 10 aasta tagasi. Leitakse, et on kasumlik, et koolid ühinevad UNESCO erinevate projektidega, sest see ühtlustab koolielu, eesmärgiga saavutada rahu ja hea koostöö.

Kõnealuste projektide fookuses on haridus, antud lõputöös käsitletakse aga MAB programmi ehk programmialal majandamist, kuid töö autor leiab, et nende vahel on selge seos. Kui kooliõpilasi suunata ja harida looduse hoidmise ja kaitsmise teemadel ja kaasata erinevatesse projektidesse, saavad nad rohkem teadlikumaks enda ümber toimuvast ning eeldatavasti paneb see rohkem austama nii loodust kui ka kultuuri.

1.3.1 Biosfääri programmiala logo ning selle kasutamine

UNESCO võrgustikku kuulumise märgiseks on logo, mida võib kasutada veebilehtedel, tutvustavates materjalides, konverentsidel, seminaridel ja nii edasi, kuigi ei tohi kasutada toodetel, mis teenivad otsest tulu. (Keskkonnaamet, s.a.)

Ettevõtja, kes osutab teenust või müüb tooteid biosfäärialal, järgides sealjuures juhiseid ja seaduseid, saab ta kasutada UNESCO MaB-i programmi logo, mis lisab toodetele ja teenustele juurde lisaväärtust. Logo garanteerib tarbijale, et toode või teenus on jätkusuutliku majandustegevuse tulemus. (Rosenberg, s.a.) Üle kogu maailma on biosfäärialade külastajate ning sealsete toodete tarbijaskond suur ning paljuski tulenebki see UNESCO märgisest. (Keskkonnaamet, s.a.)

Logo on välja toodud töö alapeatükis 1.7.2

1.4 Inimeste teadlikkus biosfääri programmialadest ja nende regulatsioonidest

Maailmas on tehtud palju uuringuid, mis kinnitavad, et inimeste keskkonnalased hoiakud võivad mõjutada säästva turismi protsessi kaitsealadel. Uuringuid on vaja läbi viia just rahvusparkides, et teada saada oluliste osapoolte nagu ametiasutuste, kohalike kogukondade, turistide ja turismifirmade keskkonnaalaseid hoiakuid ja nende käitumist ja suhtumist keskkonda, eesmärgina määrata kindlaks tegurid, mis võivad mõjutada nende käitumist keskkonnasäästlikkuse poole pealt. Maailmas on turismi tunnistanud kui äärmiselt paljutöotavaks rahastamisallikaks just kaitsealadel. Väidetakse, et turismiga seotud tulud võivad suurendada kohalike inimeste pühendumust keskkonnale ja selle kaitsele. (Imran *et al*, 2014)

Üha enam mängib ka poliitika keskkonnasäästlikul käitumisel rolli. See on vajalik, et julgustada inimesi osalema programmalade planeerimis- ja otsustamisprotsessis säästva turismi alal, kuna konfliktid ja probleemid tulenevad sageli teadlikkuse ja teadmistega seotud suhtumisest ja isiklikest teguritest. (Imran *et al*, 2014) Keskkonnasäästlikul käitumisel on ühiskonnas täita suur roll ning seda peab seadustega reguleerima ja rohkem inimestele teadvustama ja tegelema suuremahulise turundusega, et informatsioon jõuaks paljudeni. Tähtis on rõhuda, milline on õige tarbijakäitumine looduses, tuues välja seaduseid ja reegleid, sest inimesteni jõuab informatsioon paremini kohale siis, kui toimingud on seadusandlikult reguleeritud

ja heakskiidetud. Töö autor on seisukohal, et preemiad ja tunnustused panevad inimesi rohkem asju hindama ja väärtustama. Kui inimesi kaasatakse rohkem erinevatesse keskkonna alastes toimingutesse, millega kaasneb isiklik kasu, on tulemus kindlasti parem. Kasu ei pruugi olla alati rahaline, vaid inimestele meeldib kui neid tunnustatakse erinevatel viisidel. Õige oleks premeerida ettevõtteid ja indiviide, kes viivad läbi erinevaid aktsioone keskkonna säästmiseks, näiteks prügikorjanduse päevade loomine, ühine liikumine looduses ja veel erinevaid toiminguid, mis panevad inimesi midagi koos tegema ühise eesmärgi nimel. Eestvedajaid peaks tunnustama avalikult ja toetama nii rahaliselt kui moraalselt, et aina rohkem tuleks uusi ideid ja põnevaid aktsioone. Samuti inimesed, kes osalevad, võiksid saada premeeritud näiteks keskkonna teemalise loenguga spetsialisti poolt või töötubadest osavõtuga, saamaks rohkem teada kuidas tarbida nii, et ei tekiks palju prügi ja milliseid alternatiive saab majapidamises kasutada. Kindlasti aitavad inimeste teadlikkuse suurendamisele kaasa ühiselt korraldatud keskkonnapäevad, kus jagatakse ideid, räägitakse keskkonnasõbralikust elulaadist ja arutletakse ettevõtluse arendamise üle. (Tamkivi, 2009)

On täheldatud, et huvirühmade käitumisi ja teguviisi kaitsealadel mõjutavad sellised tegurid nagu majanduslik kasu, teadlikkus ja teavitamine, juhtimisstruktuur ja ressursside kasutamise õigused. (Imran *et al*, 2014) Sageli on just inimtegevus see, mis takistab säästva arengu loomist ja hoidmist. Tähtis on teada, millised võimalused on kaitstud aladel ning kuidas arengut edendada laiemalt. (Saviano *et al*, 2018)

1.5 Koostöö tähtsus

Programmialade eesmärk ei ole püüda saavutada ainult ökoloogilisi ja keskkonnavalaseid eesmärke, vaid ka sotsiaal-kultuurilisi ja majanduslikke eesmärke. Viimased aspektid on olulise tähtsusega maapiirkondade sotsiaalmajanduslikul taaselustamisel. Säästev majandustegevus programmialadel aitab leevendada sotsiaalseid probleeme maapiirkondades ja aitab kaasa kohaliku pärandi kaitsmisele. (Saviano *et al*, 2018)

Üldiselt võib väita, et kui erinevad huvirühmad nagu ametkonnad, kohalikud kogukonnad, ja turismifirmad, kes tegutsevad ühise eesmärgi nimel mõistaksid ühtemoodi järgmisi tegureid nagu ökoloogiline tasakaal, keskkonnaharidus ja teadmiste jagamine; ressursside ja võimaluste kättesaadavus; teadlikkus kohanduvatest õigusaktidest ja määrustest; koostööl põhinev planeerimine ja juhtimine, aitaks see kaasa jätkusuutlikule käitumisele (Imran *et al*, 2014)

Kuna üha enam tekib vajadus luua uusi kaitsealasid, on vaja teha palju koostööd erinevate organisatsioonidega. Kaitstud alad on tunnustatud väga oluliseks valdkonnaks, nende missioon ei piirdu ainult ökosüsteemide ja bioloogilise mitmekesisuse säilitamisega, vaid hõlmab ka kohaliku sotsiaalset ja majanduslikku olukorda ja nende toetamist. Säästev areng saab toimida vaid siis, kui välditakse käitumisviise, mis rikuvad keskkonda ning hea käitumismuster võimaldab parandada keskkonna kvaliteeti ja aitab säilitada kultuuri. Suur osakaal on mõõdukal tarbimisel, mis on väga oluline nii reostuse vältimise kui taaskasutamise poole pealt. (Saviano *et al*, 2018) Oluline on see, et kaitsealade ja maapiirkondade haldamine lisatakse piirkondlikku planeerimise protsessi, samuti on tähtis avaliku ja erasektori koostöö, pidades silmas nii turismi arendajaid kui ka looduskaitse ja programmialasid haldavaid isikuid, olulist rolli mängib ka kohalik kogukond, sest ainult nii saavad kõik tegutseda ühtemoodi ja õigesti. (Saviano *et al*, 2018). Samuti aitavab avaliku ja erasektori organisatsioonide koostöö kaasa ettevõtlust soodustava keskkonna loomisele, sealjuures on tähtis arvestada üksteise vajaduste ja võimalustega. Toimiv organisatsioonide koostöö on oluline ka seetõttu, et vältida tekkivaid probleeme ja takistusi. (Pöld, 2008).

Samas võib tuua negatiivse näite Venemaalt, kus osad programmialad ei tee koostööd kohaliku elanikkonnaga, nende arvamusi ei võeta arvesse ja ettevõtlust ei arendata

looduse ja vana kultuuri alusel, vaid luuakse uuendusi, mis ei põhine traditsioonidel. (Kokovkin, 2014)

Kohalikul kogukonnal on suurem roll programmaladel, kui sageli arvatakse. On tähtis, et inimesed saaksid aidata ja kaasa rääkida teemadel, mis tegelikult kas otseselt või kaudselt neid ka puudutavad ning on oluline, et neid võetakse kuulda, sest see tekitab inimestes positiivse ja hea tunde, kui suudetakse ise midagi paremaks teha ja kui seda tunnustatakse, siis soovitakse aina rohkem asjasse end pühenduda. Inimesi saab kaasata näiteks keskkonnaküsimuste lahendamisse ning keskkonnasõbraliku tootmise arendamisse. Oluline on ka toetada ja julgustada mahepõllumajandusettevõtjaid, tehes koostööd ökoturismi valdkonnaga, luues ja turustades innovatiivseid tooteid. (Tamkivi, 2009)

1.6 Biosfääri programmaladega seotud võimalikud probleemid ettevõtlusele

Kooskõlas UNESCO määratlusega võib jätkusuutlikku arengut pidada protsessiks, mis põhineb neljal sambal: ökoloogia, majandus, võrdsus ja kultuuriline mitmekesisus. Jätkusuutlikuma ühiskonna loomine on muutunud probleemiks kogu maailmas, sellepärast ongi nii oluline kaitsealasid hoida ja neid hästi majandada. (Saviano *et al*, 2018)

Ühes autori poolt uuritavas artiklis on toodud näide Itaaliast, Alta Murgia rahvuspargist. Mõõtmelt on ala väga suur, seda 68 077 hektarit ja selle tõttu on rahvuspark jagatud kolmeks erinevaks alaks. Pargi lähedal elab 450 000 inimest, see on märkimisväärne arv ning kuni 20. sajandini tegelesid inimesed piirkonnas põlluharimise ja karjakasvatusega, mis avaldas positiivset mõju nii loodusele kui kaitsealadele. Kahjuks on aga olukord muutumas, üha rohkem rajatakse rahvuspargi ümbruskonda tehaseid ja tööstuseid, mis mõjuvad halvasti looduskeskkonnale. Park annab nii palju võimalusi, kuidas seda positiivses võtmes ära kasutada, näiteks imeline kohalik maastik, kvaliteetne põllumajanduseks loodud pinnas, kultuurilised vaatamisväärsused ja palju muud, kuid kahjuks ei kasutata neid võimalusi täielikult ära. Potentsiaali mittekasutamist takistavad eelkõige asjaolud, mis on tingitud piirkonna juhtimisest ja haldamisest. Ühendustesse,

kes soovivad aidata ja panustada, suhtutakse umbusklikult, samuti ei nähta vaeva, et turismipakette mitmekesistada, mis tooks parki erinevatel eesmärkidel rohkem rahvast. Veel on täheldatud erinevaid probleeme nagu valikuline koordineerimine kasutajate ja turgude suhtes; madal vastuvõtu- ja teenindusvõrk; süstemaatilise edendamissüsteemi puudumine, samuti ebapiisav ettevõtlus- ja kutseharidussektor, piiratud infrastruktuurid ning probleemiks on ka noorte ja naiste tööpuudus. Positiivne on, et sellest saadi lõpuks aru ja probleemide likvideerimisega on hakatud tegelema ning alates 2010. aastast tegeletakse SAC (Sistema Ambientale Culturale-Cultural Environmental System) projekti arendamisega. (Saviano *et al*, 2018).

Mõnedel juhtudel kuuluvad biosfääri programmi hulka ka linnapiirkonnad, sellisel juhul on kehtestatud täiendavad reeglid ja eemärgiks on seatud linnakeskkonna ja maapiirkondade koostöö arendamine. Näitena võib tuua biosfääri programmiala Bliesgau, mis asub Saksamaal, täpsemalt Saarimaal. Kaitseala iseloomustab eriline maastik, sealhulgas mäed ja suured puuviljaväljad ja sealt võib leida nii lubjakivi kui ka punast liivakivi. Kaitseala lõunaosas on hõredamalt asustatud kui põhjaosa, kus on rohkem tööstuseid. Põhja pool on kaks piirkondlikku keskust, St. Inber ja Honburg, kus elab koguni 746 elanikku ruutkilomeetri kohta. Bliesgau biosfääri kaitseala on üks kõige tihedama asustatud alaga biosfääri programmialasid maailmas, ühtlasi ka ainus Saksamaal, kus on vana tööstuspiirkond. Tihedalt asustatud linnade kaasamine Bliesgau biosfääri programmialasse on suur ülesanne, sest siin mängivad rolli linnade ja maapiirkondade vaheline koostöö ja areng. Eksperdid on jõudnud hinnangule, et liigse rahvastiku ja tiheda liikluse tõttu on keskkond ohustatud. Linnapiirkondadesse ehitatakse aina uusi tööstushooneid, samal ajal tekib maal tööpuudus ja algab maal elavate inimeste ränne linna tööle, mis omakorda on keskkonnale kahjulik, sest sõidetakse autodega või ühistranspordiga. (Frys & Nienaber, 2011)

Saksamaal asuva Kagu-Rügeni biosfääri programmiala elas läbi tugeva majanduskriisi, mille tagajärel tekkis saarele suur tööpuudus ning seepärast võetaksegi biosfääri programmiala mudelit kui võimalust elavdada ja mitmekesistada saare arengut. Selle jaoks loodi programm „Biosfääri programmiala kui tööhõive“, mis on andnud saarele positiivseid tulemusi, sest tänu programmile on loodud mitmeid uusi ettevõtteid ning üha rohkemad inimesed leiavad töökohti, eelkõige puidutöötlemine, kalandus ja

sepatööd. Programmi eesmärgiks on luua terviklik turismimajanduse keskkond, mitte soosides vaid bussiturismi mõningate vaatamisväärsuse vahel. Kaitseala tulevikku tahetakse siduda biosfääri programmiala arenguga. Paralleele võib tuua siinkohal ka Eesti saartega, sest ka Lääne-Eesti saared on seotud biosfääri programmialaga ja püütakse arenda keskkonnasäästlikuma, hoituma ja puhtama Eesti suunas. (Kokovkin, 2014)

Probleeme võib veel tuua Saksamaalt, nimelt Rhöni biosfääri programmialalt, kus murekohaks on maastiku kinnikasvamine, mida põhjustab põllumajanduse allakäik. See omakorda ohustab looduslikku mitmekesisust kui ka kitsendab avaraid mäestikuvaateid. Samamoodi nagu Rügeni biosfääri programmialal, on ka Rhönis hakatud ühendama loodust sealse kultuuri ja kohaliku töötraditsiooniga. Lahendustena nähakse selles olukorras loodussõbraliku põllumajanduse, väiketootmise ja turismiteeninduse ühtseks piirkondlikuks tervikuks sidumist. Oluliseks peetakse seda, et inimesed saaksid teadlikumaks nii toidu kvaliteedist kui ka päritolust. (Kokovkin, 2014)

Seevastu meie oma biosfääri programmiala ühel saarest Hiiumaal on vaesumas nii põllumajandus- kui ka loodusmaastik. Üheks aspektiks on kindlasti hiidlaste ränne kodusaarelt ära ja üha vähemaks jääb inimesi, kes tegeleksid põllu- ja rohumaaade harimisega. Ilusatel rannikualadel käib pidev ehitustöö ja proovitakse mõelda välja uusi turismiobjekte, et meelitada inimesi saarele. Turistid, kes loodavad näha maalilisi külasid ja avaraid merevaateid, peavad pettuma, kuigi inimesed, kes armastavad rahu ja vaikust, saavad seda Hiiumaal nautida. Saare probleemidele, väljarände ja põllumajanduse allakäigule on välja toodud mitmeid lahendusi, esmalt tuleks muuta nii maaelu- kui ka regionaalpoliitikat, kasuks tulevadki siin biosfääri programmiala põhimõtted, kuid ka uued suunad Euroopa Liidu maaelupoliitikas. Teisalt tuleks toetada kohalikku ettevõtlust, suurendades erinevaid toetusi keskkonnasõbralikule tulumajandusele, sest see aitab kaasa mitmekesisele ja jätkusuutlikule maastikule. Väga olulist rolli mängib siingi koostöö, mida on eelnevalt lõputöös mainitud. Eelkõige ametnike-riigihaldurite ühine töö kogukonnaga aitab kaasa jätkusuutlikule arengule ja sellele, et inimestel oleks hea oma saarel elada ja toimetada ning lastel oleks kunagi täisväärtuslik elu. Kui tegutseda ühise eesmärgi nimel, kasvab kogukonna ühtekuuluvustunne ja inimesed tahavad jääda oma kodukanti elama. (Kokovkin, 2014)

Sarnase näite Hiiumaa hetkeolukorraga võib tuua ka Vormsilt. Noored tahavad kogeda ja näha midagi uut ja kolivad mandrile. Töö autor leiab, et on hea, kui nähakse maailma ja avastatakse uusi kohti, et kunagi uute mõtete ja ideedega koju tagasi naasta, samas kui kõik noored läheksid maad avastama, võib saar hakata kaotama olulist tööjõudu. Samas kui võrrelda Vormsi ja Hiiumaa põlluharimist, võib öelda, et Vormsil tegeletakse sellega üha hoogsamalt, regulaarselt hooldatakse rannaniite, kasvatatakse nii veiseid, lambaid kui ka vetikaid. Öeldakse, et Vormsi saarel on toimumas suur areng turismis, sest tänu külastajatele elavneb ka sealne saareelu. Eestlaste seas on üha populaarsemaks saanud ehitada oma suvekodu just Vormsile. (Vormsi, s.a) Tuleb vaid loota, et nii Hiiumaal kui ka Vormsil jääb püsima puhas loodus, hoitud kultuur ning leitakse üha rohkem põhjuseid, miks tulla saari avastama.

Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala kuulumine UNESCO võrgustikku seab palju kohustusi, mis teatud osalejatele seab mitmeid tingimusi ja piiranguid, mis kõigile ei ole meeltemööda, samas osadele isikutele on see võimalus looduskaitsega seotud eesmärkide ellu viimiseks. (Frys & Nienaber, 2011) Samas väidab Toomas Kokovkin oma raamatus, et biosfääri programmialal pole seadusega paika pandud reegleid, toimimise aluseks on vaid lepped, mitte keelud ja käsud ning tuuakse välja, et probleemid, mis tulenevad UNESCO programmi kuulumisega, on vaid selle tõttu, et inimestel puudub piisav teave piirkonnast ja selle tähtsusest. Seepärast on väga oluline eesmärk kohalikke inimesi teavitada ja samuti nõustada, et vältida konflikte ja probleeme. (Kokovkin, 2014) Samuti peaksid inimesed olema ise avatumad, vastuvõtlikumad ja rohkem mõtlema positiivsemalt. Üheks lahenduseks on välja pakutud teha teabekoosolekuid, eesmärgina elanikkonna hirmud programmialade suhtes kaotada. (Frys & Nienaber, 2011)

1.7 Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala

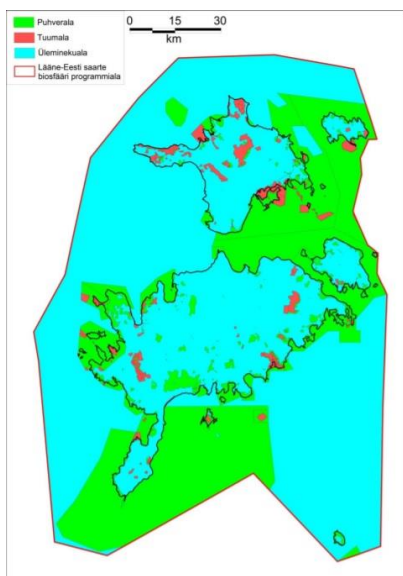
Biosfääri programmialasse kuuluvad Eesti suuremad saared, kuid samuti ka üle tuhande väikesaare, umbes 2/3 kogu piirkonnast moodustab meri koos elustikuga. UNESCO programmi peamine eesmärk on luua ja ellu viia maapiirkonna säästvat arengut ning sooviks on tagada Lääne-Eesti saarte elanikele võimalus tegutseda hapras looduskeskkonnas nii, et inimestel oleks tahtmine saartele elama jääda, sealjuures jälgida säästva arengu põhimõtteid ja hoida keskkonda. Tähtsal kohal on kaitsta Lääne-

Eesti imelisi maastikke, koosluste mitmekesisust ning liigirikkust. (Õuema, 2016)

Biosfääri tunnuslauseks on saanud: “Saared ja meri – hoitud elukeskkond”. Selle looja on Hiiu maakonna tuntud looduse hoidja Tiit Leito. Tunnuslause on välja mõeldud, et muuta biosfäärialala rohkem nähtavaks ja samuti mõistetavamaks nii saarte kohalikele elanikele kui ka külalistele. Keskkonnaameti biosfääri programmiala spetsialist Lia Rosenberg on öelnud väga ilusti ja mõistetavalt järgmist: „Meie sooviks on, et inimesed teadvustaksid rohkem biosfäärialala olemasolu ja erilisust ning mõistaksid, et miski siin ilmas ei püsi ilma vastutustundliku käitumiseta. Saartel on küll piiratud ressursid ja isoleeritus, kuid samas rikkalik loodus ja kultuuripärand. Kõige olulisem on, et nii kohalikud elanikud kui ka külalised oskaksid seda pärandit hoida ja siin säästvalt majandada. ” (Õuema, 2016) 2017. aastal kiitis rahvusvaheline biosfääri kaitsealade ekspertnõukogu Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala viimase 10 aasta aruande toimivaks ning pikendas luba programmis tegutsemiseks veel järgmiseks 10 aastaks. Reet Kokovkin on MTÜ Hiidlaste Koostöökogu tegevjuht ning tema tublil algatusel loodi 2006. aastal ainus kogukondlik ühing Eestis ning tema südameasjaks biosfääri programmiala tegevuskava rakendamine. (Õuema, 2017)

Biosfääri programmiala territooriumi rahvaarv on umbkaudselt 40 000, see moodustab 3,1% Eesti kogurahvastikust, sealhulgas asub Saare maakonnas 31 300, Hiiu maakonnas 8500 ja Vormsi vallas 320 inimest, kes kuuluvad programmialasse. Territoorium jaguneb omakorda 22 kohalikuks omavalituseks, kuid peaaegu pooled elanikud elavad Kuressaares või Kärdlas. (Keskkonnaamet, 2014)

Alloleval joonisel number 1 on välja toodud Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala kaart.

Joonis 1. Lääne-Eesti biosfääri programmiala kaart

Allikas: (Keskkonnaamet, 2014, lk 24)

Biosfääri programmialad jagunevad kolme vööndisse: tuumala, kuhu kuuluvad rangete reeglitega looduskaitsealad, tähtsus on bioloogilist mitmekesisuse kaitsmisel; puhverala, kuhu kuuluvad leebema kaitsega alad, eesmärgiga tagada tuumalade puutumatus, võttes arvesse loodussõbralikku majandustegevust ja viimane ala on vahe-ehk majandusala (koostööala, üleminekualad), kuhu kuulub elanikkonna igapäeva elukorraldus, mis vastab säästva arengu põhimõtetele. (Kokovkin, 2014)

Kokkuvõtvalt antud teema kohta võib väita, et UNESCO programmiala oligi just see algatus, mis tõi Eestile uue, euroopaliku mõtlemise ning arusaamad inimeste ja looduse koostoimimisest, seda suurendas veel omakorda Euroopa Liiduga ühinemine. (Tamkivi, 2009).

Autori arvates on hea, et Eestis järjest rohkem suhtutakse loodusesse ja kaitsealadesse jätkusuutlikumalt, pööratakse suurt tähelepanu sellele, kuidas majandada ja tegutseda nii, et ei tekiks ülekoormust nii looduskeskkonale kui tootmisele. Eelkõige aitab sellisele käitumisviisile kaasa õigesti koostatud seadused ja regulatsioonid, loomulikult ei ole kõik inimesed neist nii teadlikud kui peaks, seepärast on oluline teavitustöö ja turundus.

1.7.1 Lääne-Eesti biosfääri programmiala säästliku arengu programm

Biosfääri hea seisundi saavutamiseks on vaja lisaks loodus- ja keskkonkakaitsele meetmele ka inimtegevuse majanduslikku tegevust kestlikumaks muutmist. Programmiala põhieesmärgiks ongi majanduse arendamine, tuginedes oma põhiressurssidele. Programm fokusseerib oma ressursid ja seab tegevuse nende majandussektorite suunamiseks, mille „rohestamine“ on piirkonnas kõige perspektiivikam ja ning elurikkuse hoidmise seisukohalt kõige mõjusam. Need on: energeetika, põllumajandus, kalandus, metsandus, turism ning planeerimine ja ehitus. (Keskkonnaamet, 2014)

Biosfääri programmialaga seoses algatab ja toetab Keskkonnaamet koos partneritega erinevaid projekte, mis on seotud keskkonnasäästlikkuse ja kohalike ressurssidega, samuti toetatakse uute toodete loomist, mis on seotud nii maa-, loodus kui ka ökoturismiga. Julgustatakse looma raviturismi, kus on kasutusel kohalikud loodusressursid nagu ravimuda, loomad ja taimed. Samuti korraldatakse süsteemset elanikkonna koolitamist, juhendamist ja abistamist, et kõik mõistaksid ühtemoodi programmiala olemust. (Keskkonnaamet, 2014)

Oluline on saarte kultuuripärand, just seetõttu, et saartel on säilinud paljud mälestised, aga ka koduloomatõud ja erilised kultuurtaimed. Tähtis on eelnevate põlvkondade tegutsemismudel, mida võetakse oma tegemistes arvesse, neid hinnatakse ja arendatakse vastavalt piirkonna eripärale. Säästliku arengu programm aitab inimestele tutvustada rahvapäraseid ehitusviise ning arhitektuuri; traditsioonilist põllutööd ja kalastamist, karjatamist ja niitmist, paemurdmist ja -töötlemist, metsatööd ja maastikuhooldust ja palju muud. (Keskkonnaamet, 2014)

MAB programm edendab koostööd siseriiklikult ja riikide vahel kestliku arengu valdkonnas. Keskkonnaamet teeb koostööd avalike ürituste läbiviijatega, tugevdamaks kogukonda ja suurendamaks ühtekuuluvustunnet. Samuti tegutsetakse intentsiivselt sellega, et kohalikud kogukonnad saaksid ja näeksid kasu biosfääri programmialal elamisel. Oluliseks on ka koostöö rahvusvahelise võrgustikuga, et kuuluda suuremasse gruppi, et saada rohkem toetust ja julgustust edasi toimimiseks ning arenemiseks. (Keskkonnaamet, 2014). Koostöö tähtsusest antakse täpsem ülevaade peatükis 1.5.

1.7.2 Lääne-Eesti biosfääri programmiala logo

UNESCO ülemaailmsesse võrgustikku kuulumine on Eestile väga hea reklaam, see aitab kaasa loodussõbraliku kuvandi loomisele antud piirkonnast. (Keskkonnaamet, s.a.)

Ettevõtjad, kes tegutsevad biosfääri programmialal, pakkudes kohalikust toorainest tooteid, võivad kaubale kasutada teavituslauset „Toodetud UNESCO võrgustikku kuuluval Lääne-Eesti saarte biosfääri programmialal.“ (Keskkonnaamet, s.a.)

Lääne-Eesti saarte programmiala logo on toodud joonisel 2.

Joonis 2. UNESCO ja Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala logod

Allikas: (Keskkonnaamet, s.a.)

Nagu on Lia Rosenberg maininud, et UNESCO logo annab tunnistust, et Lääne-Eesti saartel on väärtuslik keskkond ning traditsioone hoitakse elus ja püütakse säilitada seda, mis on ehtne. Vaadates statistikaid ja lugedes artikleid, võib järeldada, et UNESCO võrgustikus asuvad alad on inimeste seas saanud väga populaarseteks sihtkohtadeks, kuhu tahetakse reisida. Samuti aitab logo kaasa ettevõtte keskkonnasõbralikule kuvandile, mis on määrav inimeste valikute osas. Samuti annab jällegi UNESCO logo kasutamine ettevõttes UNESCO võrgustikule väärtust juurde, seda laiendades ja mitmekesistades. (Rosenberg, s.a.)

UNESCO programmi kuulumine annab autori arvates teatava kindluse ja turvatunde tarbijatele. UNESCO logo kasutataval ettevõtetel on kindlasti eelis nende ettevõtete ees, kes ei mõtle nii roheliselt ja jätkusuutlikult.

1.7.3 Kokkuvõte 2006. aastal korraldatud biosfääri programmiala uuringust

Eesti biosfääri programmiala (BKA) on tuntud ka väljaspool Eestit, võib öelda et isegi rohkem teavad inimesed sellest välismaal, kui oma kodumaal. Enamjaolt on biosfääri programmiala tegevus ja töö seotud osalemisega rahvusvahelistes projektides. 2006. aastal viidi läbi uurimus nelja riigi- Soome, Läti, Leedu ja Eesti ranniku programmiala elanike seas. Uurimus viidi läbi lisaks Lääne-Eesti saarestiku programmiala piirkonnale ka Soomes Saaristomere rahvuspargis, Lätis Põhja Vidzeme biosfääri programmialal ja Kura sääre rahvuspargis, mis asub Leedus. (Grönholm & Berghäll, 2007)

Uurimusest tulid välja erinevad probleemid. Leiti, et on vähe koostööd programmialade töötajate ja kohaliku kogukonna vahel. Eelpool on töö autor käsitlenud sama probleemi ka teistes maades, seega tundub, et see probleem on väga aktuaalne ja sellega tuleb tegeleda. Koostöö on aga väga oluline, et kõik toimiks ja inimesed panustaksid võrdset ühtsesse eesmärki. Enim takistab koostööd raha- ja ajaressursi puudus. Enamjaolt leiti siiski, et koostöö on viimastel aastatel muutunud ulatuslikumaks ja tõhusamaks. (Grönholm & Berghäll, 2007) Ilmselt on inimesed järjest rohkem saanud teadlikumaks ja näinud, et see tasub ära, kui tahetakse panustada oma ümbruskonna hoidmisesse ja säilitamisse.

Vaadates vastuseid ja analüüse, on huvitav, et kõigi nelja riigi elanike vastused erinevad üksteisest päris palju. Soome rahvuspargi algusaegadel tekkis erinevaid konflikte, kuid uuringu läbiviimise ajahetkeks oli kogukond harjunud sealsete piirangutega ja suhtus neisse hästi. Kura sääre rahvuspargis aga oli rohkem probleeme, kuna sealne kontroll oli rangem, samuti ei leitud ühiseid kokkuleppeid planeeringute tegemisel. (Grönholm & Berghäll, 2007)

Eesti ja Läti biosfääri programmialadel erines erinevaid koostöö probleeme. Koostööd takistab kaitsealade suurus. Läti BKA territooriumis on 53 omavalitsust ja elanikke umbes 800 000, seega on koostöö raskendatud, kuna ei suudeta nii suure kogukonnaga ühistele otsustele jõuda. Samuti toodi uuringus murekohaks välja Lääne-Eesti saarestiku BKA juhtimine, sest aastast 2002 puudub alal konkreetne administreeriv üksus. Vastustest tuli välja, et inimesed tegelikult on huvitatud koostöö täiustamisest. Eelkõige leiti, et oleks vaja arendada suhtlust ja teha korralikku teavitustööd, et informatsioon

jõuaks rohkemate inimesteni. (Grönholm & Berghäll, 2007)

Kõigi nelja piirkonna programmiala töötajad on tunnistanud, et töö kogukondade vahel ei ole piisav ja puudu on ressurssidest. Olukorra parandamiseks toodi välja suurem koostöö ettevõtjatega, sest ainult läbi nende saavad inimesed kasutada teenuseid, kaitsealadel aga pole võimalik neid inimesteni tuua. Samuti toodi välja info puudus huvirühmade vahel. Tehtavate planeeringute kohta peaks olema informatsioon selgem ja rohkem kättesaadav kõigile kogukondadele. Veel pakuti välja, et võiks olla loodud korrapärane süsteem, mis jälgiks kohaliku tasandi huvirühmade suhtumist, sest muidu ei tea, mida inimesed soovivad, millised on nende teadmised ja milline on nende visioon. (Grönholm & Berghäll, 2007)

Lääne-Eesti saarestiku BKA vastuseid saadi kolmest erinevast keskusest. Esimene keskus oli Saare- ja Muhumaa. Tuli välja, et üsna suur protsent valimist ei teadnud BKA olemasolust saartel üldse, koostööd aga peeti antud keskuses oluliseks ja samas mainiti, et oleks soov saada rohkem informatsiooni programmialade ja sealsete toimingute kohta. Inimesed, kes teadsid rohkem biosfääri alast, leidsid, et keskus tuleks taastada, sest töö ja tulemused on jäänud poolikuks. BKA rolli nähti kui kõigi arendajate ühendajana, sest kõik tegutsevad antud piirkonnas ühise eesmärgi nimel. Ettepanekuna toodi välja vajadus rohkem tutvustada looduskaitse tähtsust ja vajalikkust, samuti tuleks rohkem tegeleda keskkonnasäästlike majandusmudelite väljatöötamisega. (Grönholm & Berghäll, 2007)

Vormsi inimesed teadsid BKA keskusest rohkem, kui saarlased ja muhulased. Koostööd peeti ülioluliseks, samuti oli oluline vastajaskonnale suhtlus ning usaldus, mis peale keskuse sulgemist tunti olevat kadumas ja leiti, et üksus tuleks taastada. Esines ka negatiivset suhtumist BKA-sse. (Grönholm & Berghäll, 2007)

Hiidlaste osakaal vastanute seas oli kõige suurem. Ilmselt on põhjuseks BKA Hiiumaa keskus, sest sealse tööga jäid kõik rahule jäänud ja seda tunnustati. Koostöö tähtsust peeti jällegi väga oluliseks ja leiti, et seda tuleks edasi arendada. Kohalikud elanikud soovisid, et neisse suhtutakse kui võrdsesse partnerisse ja et nende soove võetaks kuulda. Välja toodi ka vajadus teha koostööd kohalike koolidega, kust algab teadvustamine ja informatsiooni andmine. (Grönholm & Berghäll, 2007)

2006 aasta uuringu vastustest võib välja lugeda, et inimesed soovisid rohkem teada nii BKA kohta kui ka üldisemalt looduskaitseüsteemi ja selle korralduse kohta. Teave võiks olla laialdasem, pakuti et näiteks tähtsamate turismiobjektide juures oleks räägitud BKA tähtsusest antud objektiga seoses, samuti võiks olla käitumisjuhend, et inimesed saaksid ise teha endast kõik, et hoida loodust ja kultuuri. Väga meeldib mõte, et BKA võiks toimida kui loodud kaubamärk, millega veel paremini reklaamida Eesti saari, kui seda senini on tehtud, tuleb olla uhke, et on võimalus kuuluda UNESCO poolt tunnustatud piirkonda. (Grönholm & Berghäll, 2007)

1.8 Ettevõtluse võimalustest biosfääri programmialal

Üha enam pööratakse tähelepanu biosfääri programmialal asuvatele kohalikule ettevõtlusele ja majandusele. Tähtsaks märksõnaks saab väärtmajandus, mis sisaldab endas kohalike loodus- ja inimressursside säästvat kasutamist. Väärttooteid iseloomustab kohalik loodus ja traditsioonid, need on omanäolised ja iseloomustavad piirkonda, kus neid valmistatakse. (Kokovkin, 2004)

Arvatakse, et mida rohkem on erinevaid võimalusi, seda rohkem ettevõtted reageerivad ja kasutavad võimalusi ära, et luua potentsiaali turul ja olla innovaatiline (Stal & Bonnedahl, 2016) Näib aga, et paljud ettevõtted ei kasuta oma potentsiaali ära, lootes, et neile pakutakse võimalusi ja uusi ideid, kuid tegelikult peaksid ettevõtetejuhid ise töötama ja leidma lahendusi, sageli ei teata millised võimalused ja potentsiaalid tegelikult ettevõttel üldse on. Näitena võiks tuua maakohas asuva turismitalu. Enam ei minda sinna vaid sellepärast, et magada öö ära, vaid et saada autentne ja teistsugune kogemus. Miks mitte pakkuda lisaks majutusele ka saunavõimalust koos järve hüppega, hoopis teistmoodi ööbimist kõrgel puude vahel või miks mitte magamist lakal heinas. Uued ideed ja põnevad lahendused on need, millest saavad inimestele tõmbetegurid. Väga oluline on teada, kuidas toimib turupõhine ettevõtlus, sest see aitab suuresti kaasa säästvale turismile, pakkudes selle kohaseid lahendusi ja vähendades negatiivset mõju loodusele. (Stal & Bonnedahl, 2016)

Kui ettevõtjad ise ei tule otsuste ja ideede peale, on vaja neid suunata. Selle jaoks on oluline kirjeldada täpselt tegevusi, mis oleksid kasulikud kõigile, nii riigile, ettevõtjatele

kui ka külalistele. Kui tahta, et ettevõtlus oleks jätkusuutlik ja suurendaks oma potentsiaali turul, et saavutada säästva arengu eesmärke, on vaja teada, millised on võimalused ja ohud, mida peaks järgima ja tundma. (Stal & Bonnedhal, 2016)

Inimesed on küll hakanud rohkem mõtlema heaolule enda ümber, kuid siiski peaks veel rohkem tähelepanu pöörama looduse mitmekesisusele ja mõtlema, kuidas seda saaks ära kasutada heaperemehelikult, suurendades samal ajal jätkusuutlikkust. Tänapäeval on saanud väga populaarseks reisimine looduskaitsealadele ja maapiirkondadesse, üha enam huvitatakse just erilisest ja puutumatust loodusest, kus saab harrastada sporditegevusi, tahetakse üha enam tutvuda kohaliku kultuuriga (traditsioonid, käsitöö, gastronoomia, kohalik toit ja lõõgastus). Keskkonnakaitse tähendabki turismis osalevate taastumatute ressursside säilitamist ja suurendamist, mis on hädavajalikud, et säilitada piirkonna võime turiste meelitama ööbima ja korduvkülastama antud piirkonda. (Saviano *et al*, 2018).

Uuringud on näidanud, et kui inimesed on rohkem teadlikud ja omavad keskkonnasõbralikke hoiakuid, mõjutavad need positiivselt ökoturismi tavasid ja rohkem ööbitakse nii-öelda rohelistes majutuskohtades. Ökoturismi reiseid pakkumistel on kõrgemad hinnad, kui massiturismil, samuti ei ole ökoturismis nii palju mugavusi, kuigi sellest hoolimata kasvab ökoturismi populaarses iga aastaga. (Hultman *et al*, 2015)

Autori arvates on hea, kui ei ööbita ainult uhketes hotellides, vaid inimesed kasutaksid võimalust ööbida ka näiteks puhkemajades ja turismitaludes, ka need aitavad hoida loodust ja tegutseda rohelisemalt, sellega toetatakse ka kohalikke ettevõtjaid.

1.8.1 Ettevõtlusest Lääne-Eesti saarte biosfääri programmialal

Loodus ei ole ainuüksi lihtsalt ilus koht, kus saab käia jalutamas. Loodus ei ole pelgalt majandust toetav süsteem, vaid üks selle osa. Siinkohal võiks välja tuua Eesti riigi, mis on oma olemuselt väike maa, kuid omab väga palju looduslikku ala, mida saab ära kasutada peaaegu igal alal, inimestel tuleb olla innovatiivsed ja loovad, et luua midagi uut ja põnevat, sealjuures põhjustamata kahjusid loodusele. Loodusturism on vajalik jätkusuutliku looduse arengule. See soodustab algatusi ökosüsteemide taastamisele ja

elanike kogukonnale ja sotsiaalsele arengule, samuti suureneb arheoloogiliste ja ajalooliste kultuuripärandite kaitset. (Saviano *et al*, 2018)

Näitena võib tuua pilliroo kõrtega tegeleva ettevõtte Saaremaal, kus materjal kogutakse mereäärest, toodetakse kohapeal ja müüakse kohalikes ettevõtetes, kes samuti pooldavad saaremaist toorainet. (Pillirookõrs, s.a.) Väärttoote hind on küll kallim, kuid see on ainulaadne, kvaliteetne ja keskkonnasõbralik. Hinnavõrdlusena võib tuua pilliroo kõrte hinna, mis on 12,50€/10 tk, restoranides hinnaga 3€/tk (Pillirookõrs, s.a.) ja tavalise plastikkõrre, mis on enamikes toidukohtades tasuta kaasa joogiga ja poest saab osta hinnaga 0,59€ / 40tk. (Selveri e-pood, s.a.) Hinnavahe on suur, kuid samas on ka pillirookõrte kasutamine ainuõige otsus, kui tahta mõjutada positiivses suunas keskkonda ja loodust, samuti neid ostes toetatakse ka kohalikku ettevõtlust.

Autorile meenub Hiiumaa reisist üks omapärane Padriku pood ja kodurestoran, mis erineb paljusi teistest sarnastest ettevõtetest. Sealses kodurestoranis pakutakse vaid saare omatoodangut ja menüü kujundatakse vastavalt hooajale, asub see küll maantee ääres, kuid samas on koht ümbritsetud imelise loodusega ja see idüll, mis seal kohvikus on, tekitab koduse tunde, mahutades vaid kuni 12 inimest. (Roog, 2019)

Saaremaal on loodud kohalike ettevõtete tunnustamiseks kvaliteedimärgis „Saaremaa ehtne toode“. Üheks selliseks ettevõtteks Saaremaal, Rahtla külas, on Andruse Mahe- ja turismitalu. Inimesed saavad seal tutvuda eheda maaeluga ja näha väga paljusid erinevaid loomi, samuti pakutakse seal majutust, saab korraldada sündmusi ja kohapeal on veel mitmeid põnevaid tegevusi. (Ehtne, s.a.)

Märgis on toodud välja joonisel 3.

Joonis 3. Saaremaa ehtsa toote märgis

Allikas: (Ehtne, s.a.)

Samuti võib tuua välja Hiiumaa roheline märgis. Selle algatajaks oli Hiiumaa keskus

1995. aastal ja see oli üks esimesi selliseid märke Eestis. See kannab endas UNESCO programmi Inimene ja biosfäär mõtet. (Hiiumaa, s.a.) Märk tähistab majutus-või toitlustuskohta, mis majandab säästes looduskeskkonda, kasutades kõiki võimalusi, et oma tegevusega koormata vähe puhast loodust. Näitena mõned kohustused majutus-või toitlustuskohtadele: toidujäätmed peab kompostima või viima loomasöödaks; sorteerima taaskasutatavat materjali ja ohtlikke jäätmeid eraldi muust prügist; hoidma kokku vett ja elektrit ja seda ka külalistele reklaamima; kasutama keskkonnale sõbralikke puhastusvahendeid ja nii edasi. (Kokovkin, 2004) Märgis on loodud sihtasutuse Tuuru poolt ja näeb välja järgmine:

Joonis 4. Hiiumaa roheline märgis

Allikas: (Hiiumaa, s.a.)

Ka Saaremaa on silmapaistev oma tegutsemisega biosfääri programmialal, sest just Lümända vallas tegutseb Eestimaa ainuke lubjapõletuse maa-ahi. Märkimisväärne on see, et lubja tootmine toimub ettevõttes Saaremaa lubi sarnase tehnoloogiaga kui 100 aastat tagasi, austades vanu traditsioone ja käitlemisviisi. Toodetud lubja turustatakse nii värvide valmistamiseks, krohvi- ja müürisegude tarbeks kui ka erinevate põllumajanduslike tööde jaoks. Koostööd tehakse paljude kodumaiste restaureerimis- ja ehitusfirmadega, toimub ka eksport välisriikidesse. 2014. aastal avati sealsel territooriumil lubjapark, kus inimesed saavad tutvuda lubjatootmisega ja külastada keskusehoonet ning see on saanud väga populaarseks nii kohalike elanike kui ka turistide seas. Firmale toob tuntust ja näitab head mainet UNESCO programmi kuulumine, tegutsedes biosfääri programmialal jätkusuutlikult ja heaperemehelikult. (Saaremaa Lubi, s.a.)

Lubjapõletust tutvustavas saates võib näha, et kohalikku kogukonda kaasatakse ettevõtte töösse, kuna seal toimuvad kivipäevad, et väärtustada eestlastele tähtsat

paekivi ja leida uusi võimalusi looduskivide kasutamisel, mis võiks olla alternatiiviks põllumajandustegevusele. (Osoon, 2001)

Samuti võib välja tuua biosfääri programmialal asuva Miku Metsapargi, kus saab palju toimetada looduses, tutvudes Saaremaa taimestikuga, õppides tundma metsasaaduste kasutamist, näha endisaegseid metsatöid ja neid ise proovida teha. Koos tehakse lõket ja taimeteed ja palju muud. Seda kõike tehakse hoolsa järevalve all, et kõik inimesed käituksid õigesti ja vastutustundlikult. Kohati on väga hea, et antud metsaparki saab vaid minna eelregistreerimisel, siis ei teki ka ülekoormust loodusele, vaid võetakse teatud arv inimesi korraga vastu. (Puhka Eestis, s.a.)

Üha rohkem kajastatakse ja propageeritakse säästlikku turismi ja samuti julgustatakse üha enam säästlikku käitumisviisi. Internetist lugedes võib leida palju materjali ökoturismi kohta ja ka selles valdkonnas antakse välja kvaliteedimärgiseid. Selliseks märgiseks ökoturismis on EHE, ehk Ehtne ja Huvitav Eesti. Ühe sellise märgise sai näiteks 2016. aastal Mikumardi maaelu seikluspark, samuti korraldatakse samas kohas loodusmatkasid OÜ Reimann retked nime all. Märk on väga oluline ettevõtjatele, kuna see näitab, et ettevõtte turismitoode vastab ökoturismi põhimõtetele. (Uibo, 2016)

Muhumaal on suureks turismiobjektiks Jaanalinnufarm, mis on avatud suvehooajal, üllatuseks on väga taskukohased hinnad (täiskasvanud 4€, õpilased 3€). Inimestel on haruldane võimalus näha emu ja jaanalindu, keda saab käe pealt süüa. Ühtlasi on Jaanalinnufarm ainuke koht Eestis, kus saab tutvuda Aafrika sebrade ja Austraalia puna- ja albiino kangurutega. Veel on farmis ponid, alpakad ja jänessed. Avatud on ka suveniiripood, kust näiteks saab osta jaanalinnu mune ja liha, jaanalinnunahast tooteid ja kõige põnevamaks osutub autori arvates jaanalinnuõlist valmistatud kosmeetikatooted, mis on kindlasti inimeste jaoks autentsed ja põnevad tooted. (Muhu jaanalinnufarm, s.a.) Autori arvates on Muhu Jaanalinnufarmi külastus kindlasti põnev kogemus ja näib, et ettevõttel läheb hästi, kuna 20 aastaga on populaarsus aina kasvanud, sotsiaalmeediast võib näha, et külastatavus on suvel väga tihe, eriti külastavad loomaparki pered. Sotsiaalmeedias ollakse aktiivsed ja postitakse tihti pilte ja videoid pargi loomadest, mis näitab, et ettevõtte mõtleb aktiivselt turunduse peale. Kõige värskem arvustus *facebooki* kanali kaudu: „Väga tore perenaine ja sõbralik seltskond koos tegusate noorte, vahvate suleliste ning kabjalistega. Tuleme jälle! P.S.

jaanalinnu omlett on seal väga kohev ja maitsev!“ (Muhu Jaanalind, 2018). On hea teada, et biosfääri programmialal tegutseb ettevõtte, kus elavad huvitavad loomad, kes pakuvad põnevust nii kohalikele elanikele kui ka turistidele, samuti pakutakse ettevõttes ka muid tooteid ja teenuseid, mis toetavad sealset põhiteenust.

Eelnevalt mainis autor oma töös Saaremaa, Hiiumaa ja Muhumaa programmiala ning sealset ettevõtluskeskkonda, kuid ei tasuks unustada Vormsi saart, mis kuulub samuti Lääne-Eesti saarestiku biosfääri programmiala koosseisu. Vormsi maastikukaitseala moodustati 2000. aastal, eesmärgil kaitsta omapärast loodusmaastikku ja pöörata tähelepanu ohustatud pärandkultuurimaastikele. (Vormsi, s.a.) Kaitseala on osa rahvusvahelise tähtsusega Väinamere linnu-ja loodusalast, sest seal pesitsevad mitmed erilised linnuliigid. Seepärast on saar väga populaarne just linnuvaatlejate seas, ja tänu sellele kasvab saarel turism. (Kaitsealad, s.a.)

Vormsi saarel saab ette võtta väga palju tegevusi omapärasel looduses, mis ongi saare tõmbeteguriks. Lisaks linnuvaatlusretkedele saab ette võtta loodusmatku nii jalgsi kui rattaga, püüda kala ja nautida paadisõitu, samuti saavad külastajad osaleda fotomatkadel, mis on kindlasti väga põnev ja teistsugune kogemus fotograafia huvilistele. (Puhka Eestis, s.a) Vormsile on rajatud mitmeid ööbimis- ja söögikohti, enamuse on väikesed ja kodused, nagu seda on saargi. Töö autorile jääb silma koht nimega Tare-Tareke, kus pakutakse vaid kohalikku saaretoitu, eriliseks teeb selle koha ka see, et paljud toidud küpsetakse välipannidel, mis annab kindlasti roogadele lisaväärtust. Lisaks kohaliku toidu maitsemisele, saavad külastajad käia saunas, mis mõnes riigis on haruldane ja Eesti sauna külastades võib saada külaline autentse kogemuse osaliseks. (Vormsi, s.a.)

Tulles tagasi Saaremaa juurde, tuginedes säästlikule turismile, võib välja tuua Kuressaares korraldatava Tänavafestivali. Selle aasta sündmuse kontseptsioon põhineb säästlikul tarbimisel ja looduse hoidmisel. Aladel ei ole teretunud plastiknõud, süüa pakutakse biolagunevatelt/komposteeruvatelt nõudelt ning joogikõrteks on pilliroost valmistatud kõrred, millest eelpool töös on kirjutatud. Festivalil soositakse ka klaasmaterjali ning samuti üheks üleskutseks on oma sööginõude kaasa võtmine, mis on kindlasti Saaremaal uus ja keskkonnasõbralik lähenemine säästlikkusele ja programmiala hoidmisele. (Kuressaare Tänavafestival, 2019)

2 Metoodika

2.1 Uurimismeetod

Lõputöö jaoks vajalikud vastused koguti kvantitatiivuuringu käigus. Andmete kogumist raskendas autori arvates võib-olla liiga mahukas küsimustik, mis võis inimesi ehmatada, kuigi oli piisavalt suure mahuline, et saada vajalikku informatsiooni inimeste teadlikkusest. Küsimustiku vastuste analüüs ja kokkuvõtted tehti andmetöötlusprogrammis Excel

2.2 Uurimuse valim ja läbiviimise aeg

Uurimuse valimi moodustasid Hiiumaa, Saaremaa, Muhu ja Vormsi saarte elanikud ja ettevõtjad, kes tegutsevad ja puutuvad otseselt või kaudselt kokku biosfääri programmialaga.

Küsitlus viidi läbi eelmainitud saarte elanike seas 2019. aasta aprilli ja maikuu jooksul. Tulemused võeti kokku 15. mai koosseisuga. Uurimuse läbiviimiseks kasutati anonüümset ankeetküsitlust *google* vormi kasutades. Ankeetküsitlust jagati Saare Arenduskeskusele, kus omakorda jagati see laiali see ettevõtjate listile (2542 kontakti), samuti Hiiumaa ettevõtluse arendamiskeskusele, turismikeskustele, Meremajanduse keskusele ja Lia Rosenbergile palvega edastada küsitlus oma kontaktidele. 15. maiks saadi vastuseid 72, mida hakati analüüsima programmis Excel.

2.3 Ankeetküsitluse kirjeldus

Anonüümne eestikeelne ankeetküsitlus koosnes 26 üldisest küsimusest, mis eeldasid vastavalt eesmärgile kas valikvastuseid või avatud vastuseid. Ankeedi lõpus oli lisaks 7 isiklikku küsimust (vt lisa 1). Autori arvates oli ankeetküsimustik piisava mahuga, et saada oma töö jaoks vajalikku informatsiooni ja vastuste laekumistel teha arvestav analüüs.

Antud töö autor analüüsis oma lõputöös põhjalikumalt järgmisi küsimusi:

1 (Kas olete teadlik, et elate/tegutsete UNESCO võrgustikku kuuluval Lääne-Eesti biosfääri programmialal?), 2 (Kuivõrd teadlik olete biosfääri programmiala funktsioonidest?), 3 (Palun kirjutage oma nägemus, millised on biosfääri programmiala peamised funktsioonid? 4 (Kas olete kogenud mingit kasu või lisaväärtust sellest, et elate/tegutsete biosfääri programmialal?) 5 (Millist mõju on teie arvates biosfääri programmiala avaldanud piirkonnale kus elate/tegutsete?) 10 (Kuivõrd on biosfääri programmialaga seotud piirangud mõjutanud teie tegevusi/elukorraldust?) 11 (Milline on teie suhtumine piirangutesse biosfääri programmialal?) 12 (Milliseid positiivseid võimalusi näete seoses asumisega/tegutsemisega biosfääri programmialal?) 13 (Kas Teie arvates oleks piirkonnal potentsiaali kohalikest toorainetest arendada uusi ning põnevaid tooteid, mis seeläbi soodustaks kohalikku ettevõtlust (sh toiduturismi kasvu?) 16 (Kui teadlik olete UNESCO Biosfääri programmiala logo kasutusvõimalustest programmialal tegutsevatele asutustele, ühingutele ja ettevõtetele?) 17 (Millist kasu teie arvates annab UNESCO märgise kasutamine ettevõtetele?) 18 (Kas olete täheldanud, et UNESCO märgise kasutamine on lisanud piirkonnale atraktiivsust turismiettevõtluse seisukohalt?) 19 (Kas teete käesoleval ajal biosfääri programmialaga koostööd? Kui jah, mis alal?) 20 (Kas olete teinud biosfääri programmialaga lühiajalist koostööd (näiteks projektide kaudu) kui jah, mis alal?) 21 (Kui teil puudub igasugune koostöö biosfääri programmialaga, siis palun selgitage miks.) 22 (Mis eesmärk või huvi on/oli teil koostööks biosfääri programmialaga?) 23 (Palun hinnake järgmisi väiteid biosfääri programmiala lisaväärtustest kohaliku piirkonna arengule 5 palli skaalal). Lisaks annab autor ülevaate vastajate profiilist, kuhu kuuluvad küsimust (27-33).

Küsimustik on välja toodud lisas 1.

3 Uuringu tulemused ja järeldused

3.1 Tulemuste analüüs

Järgnevalt toob töö autor välja saadud vastused, grupeerides küsimused alapeatükkidena. Eesmärgiks on välja selgitada, kui teadlikud on inimesed sellest, et tegutsevad biosfääri programmialal; kuivõrd teadlikud ollakse funktsioonidest; uuritakse, millist kasu toob biosfääri programmialal tegutsemine ja kui palju teatakse loodud piirangutest, samuti uuritakse märkide ja logode tähtsusest inimestele ning millist lisaväärtust loob programmiala kohaliku piirkonna arengule.

3.1.1 Biosfääri programmialadel tegutsevate ettevõtjate ja elanike profiil

Kvantitatiivuuringus osales kokku 72 Lääne-saarte biosfääri programmialadel tegutsevat inimest, neist 40 (55,6%) olid ettevõtjad ning valimist 62 (86,1%) elavad biosfääri programmialal alaliselt ja ülejäänud 10 (13,9%) programmialast väljapool, valdavalt Harjumaal. Küsitluses osalenud Lääne-Saarte biosfääri programmialal tegutsevate inimeste profiil on välja toodud allolevas tabelis 1.

Tabel 1. Vastajate profiil

	Arv	%		Arv	%
SUGU			HARIDUS		
Mees	35	48,6	Keskharidus	13	18,1
Naine	37	51,4	Kutseharidus	7	9,7
Kokku	72	100	Kõrgharidus	52	72,2
			Kokku	72	100
VANUS			PROGRAMMIALAL ELAMINE		
20-29	6	8,5	Jah	62	86,1
30-39	10	14,1	Ei	10	13,9
40-49	20	28,2	Kokku	72	100
50-59	27	38	ETTEVÕTJAKS OLEMINE		
60-69	7	9,9			
70-79	1	1,4	Jah	40	55,6
Kokku	71	100	Ei	32	44,4
			Kokku	72	100
Keskmine	47,9		ETTEVÕTE / TÖÖ PROGRAMMIALAL		
Mediaan	49				
Mood	48		Jah	42	58,3
Std	11,4		Ei	30	41,7
Vahemik	20-77		Kokku	72	100

Küsimustiku vastajate vanus oli vahemikus 20-79 aastat, neist enamik ehk 37 (51,4%) olid naised, vastajatest 35 (48,6%) olid meessoost isikud. Vanuse analüüsil arvestati 71 vastajaga, kuna ilmselt üks vastaja tegi oma vastuses vea, kirjutades vanuseks number 4. Kõige suurem osa vastanutest olid 50-ne kuni 59 aastased, keskmiseks vanuseks oli 47,9. Mediaaniks oli 49 aastat ning kõige enam esinenud vanuseks oli 48 ning standardhälbeks on 11,4. Vastajate kõrgeimaks omandatud haridustasemeks oli valdavalt kõrgharidus, seda 52-l inimesel (72,2%), keskhariduse olid omandanud 13 inimest (18,1%) ja vastajatest kõige väiksema protsendi (9,7%) moodustasid kutseharidusega inimesed.

Tabelist number 1 võib välja lugeda, et 72-st inimesest 42 (58,3) töötavad või omavad ettevõtet biosfääri programmialal, ülejäänud 30 inimest (41,7%) ei oma ettevõtet biosfääri programmialal. Biosfääri programmialadel asuvate ettevõtjate põhiliseks tegevusvaldkonnaks on enamasti turism ja majutus, seda 16,7%, seejärel tegeletakse tootmisega (11,1%), kuhu alla grupeeriti nii söögi ja joogi tootmine, toitlustus kui ka

ühel juhul elamustooted, seejärel oli populaarne kultuuri valdkond, sellega tegelevad 6,9% inimesi, sinna alla kuuluvad käsitöö, kultuur, loomemajandus, gastronoomia ja kontaktüritused. Seega võib väita, et otseselt või kaudselt on turismimajandusega seotud vähemalt 34,7% vastanutest. 4,2% inimesi tegelevad võrdselt nii põllumajanduse, hoolduse ja remondi (s.h elektroonika) kui ka merendusega (s.h kalandus). Metsandusega tegelevad 2 vastajat (2,8%). Võrdselt ehk 1,4% vastanute valdkonnaks on kaubandus ning meedia.

3.1.2 Teadlikkus biosfääri programmalast ja funktsioonidest

Kvantitatiivses uurimuses ning samuti lõputöös (peatükk 1.4) proovis autor välja selgitada, kui teadlikud on inimesed sellest, et elavad/tegutsevad biosfääri programmalal ja kui palju teatakse biosfääri programmalala funktsioonidest. Teadlikkus programmalal tegutsemisest on välja toodud tabelis 2.

Tabel 2. Teadlikkus programmalal elamisest/tegutsemisest

Teadlikkus	Arv	%
Jah	57	79,2
Ei	15	20,8
Kokku	72	100

Tabelist on näha, et küsimustikule vastajate hulgast teati tegutsemisest biosfääri programmalal 57 inimest (79,2%) ja 15 inimest (20,8%) ei olnud sellest üldse teadlikud.

Lisaks hinnati 5 punkti süsteemis kui teadlikud ollakse biosfääri programmalala funktsioonidest. Tulemused on välja toodud tabelis 3.

Tabel 3. Teadlikkus programmiala funktsioonidest

Teadlikkuse tase	Arv	%
1-ei ole üldse teadlik	21	29,2
2-vähe teadlik	15	20,8
3-keskmiselt teadlik	21	29,2
4-teadlik	10	13,9
5-väga teadlik	5	6,9
Kokku	72	100
Keskmine	2,5	
Mediaan	2,5	
Mood	1 ja 3	
Standardhälve	1,2	

Tabelist võib välja lugeda, et valdav enamus ei ole teadlik biosfääri programmiala funktsioonidest ($M=2,5$, st. hälve 1,2). Vaid 20,8% ($n=15$) vastanuist omasid keskmisest kõrgemat teavet programmiala funktsioonidest. Tulemus on märk sellest, et säästvatele majandustegevusele suunatud eesmärkidest ei ole suurem osa vastanuist teadlikud. Lisaks paluti kirjutada oma nägemus, millised on biosfääri programmiala peamised funktsioonid. Valdavalt ehk 32 inimest (44,4%) töid peamisteks funktsioonideks loodushoiu- ja kaitse, sinna alla kuulusid lisaks ka vastused säästvast arengust, vanade ehitiste kaitse, hea elukeskkond, rannaalade elu- ja looduskeskkonna kaitse. Valimist 11 vastajat ehk 15,3% inimesi leidsid, et peamisteks funktsioonideks on inimese ja looduse koeksisteerimine. Peamisteks funktsioonideks pakkus 7 inimest (9,7%) jätkusuutlikkuse tagamise, kuhu alla paigutati ka loodusväärtuste säilimine, keskkondlikult ja kultuuriliselt sobiva elu jätkamine programmialal ja traditsioonilise elulaadi säilitamine. Üks vastajatest ehk 1,4% valimist tõi välja funktsiooni, milleks on teavitustöö, et inimesed oleksid teadlikud, kui looduslikult väärtuslikul alal elatakse. Samuti tõi 1 inimene välja funktsiooniks majandusliku arengu, et ka ääremaadel jätkuks elu. Valimist 20 inimest (27,8%) ei oska välja tuua programmiala funktsioone.

3.1.3 Lisaväärtus biosfääri programmilal elamisel/tegutsemisel ja mõju piirkonnale

Uuringus sooviti teada saada, kas inimesed on täheldanud mingit kasu või lisaväärtust biosfääri programmilal elamisel või tegutsemisel. Tulemused on kajastatud tabelis number 4.

Tabel 4. Lisaväärtus programmilal elamisel/tegutsemisel

Tajutud lisaväärtus	Arv	%
Jah	21	29,2
Ei	51	70,8
Kokku	72	100

Vastused on üpris negatiivsed, 51 inimest (70,8%) leidsid, et nad ei ole täheldanud kasumikkust programmilal elamisel/tegutsemisel ning 21 inimest ehk 29,2% vastanutest leiab, et programmilal on toonud kaasa kasu või lisaväärtust.

Samuti sooviti teada neilt 21-ilt inimestelt, kes vastasid, et programmilal on toonud neile kasu või lisaväärtust, millist kasu täpsemalt on täheldatud. Vastajatest (29,2%) 5 inimest (23,8%) tõid eelkõige välja loodushoiu ja hea elukeskkonna (puhas keskkond, toit ja loodus), 4 inimest (19%) on täheldanud kasu programmilal turistide näol (loodushuvilised välisturistid, huvitatus siinse elu-olu vastu), sama palju ehk 19% inimestest tõi välja hooldamise, mis on seotud rannaniitude ja alvaritega. Jällegi leiab 19% vastanutest (29,2%), et kasu on saadud programmilal teabe näol, ehk inimesed saavad rohkem vajalikku informatsiooni sobimatute arendusplaanide kohta ja samuti üldist informatsiooni maade hooldamisest. 3 vastajat (14,3%) tõid välja kas negatiivse hoiaku või ei ole täheldanud kasu. 1 inimene (4,8%) tõi välja kasu/lisavääruse erinevate koolituste ja õppereiside näol.

Uurimuses sooviti teada lisaks kasu/lisaväärtusest inimestele endale, seda, millist mõju on biosfääri programmilal avaldanud piirkonnale, kus elatakse/tegutsetakse ja need on välja toodud tabelis number 5.

Tabel 5. Programmiala mõju piirkonnale arengutele

Piirkonna elukeskkonna aspektid	Arv	Keskmine	St. hälve
Ökoloogiline areng	61	3,5	1,2
Majanduslik areng	61	3	1,3
Sotsiaalne areng	65	3,3	1,1
Kultuuriline areng	61	3,3	1,2

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1-palju halvenenud, 2-halvenenud, 3- ei halvenenud ega paranenud , 4-paranenud, 5-palju paranenud.

Tabelist võib välja lugeda, et kõige kõrgemalt hinnati programmiala mõju ökoloogilisele arengule (M=3,5, st. hälve 1,1). Nii sotsiaalset kui kultuurilist arengut hinnati sama kõrgeks (M=3,3), sotsiaalse arengu standardhälveks tuli 1,1 ja kultuurilisel 1,2. Kõige vähem nähti programmiala mõju majanduslikule arengule (M=3, st. hälve 1,3). Ökoloogilise, majandusliku, kultuurilise arengu kohta ei osanud vastust anda 11 inimest ning sotsiaalset arengut ei osanud hinnata 7 inimest.

Kõige rohkem on vastajate arvates paranenud piirkonna ökoloogiline areng ning halvenenud on majanduslik areng.

3.1.4 Biosfääri programmialaga seotud piirangud ja neisse suhtumine

Kvantitatiivuuringus keskenduti kahes küsimuses (10,11) piirangutesse. (Lisa1) Uuriti kuivõrd on biosfääri programmialaga seotud piirangud mõjutanud inimeste tegevusi/elukorraldust ja paluti valida vastuseid vahemikus 1-5 punkti, kus 1- väga vähe ja 5-väga palju. Vastused on välja toodud allolevas tabelis 6.

Tabel 6. Piirangute tajutav mõju elukorraldusele

	Arv	Keskmine	St. hälve	Mediaan	Mood
Piirangute tajutav mõju elukorraldusele	72	1,7	1,0	1	1

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1- väga vähe, 2-vähe, 3-mõningal määral, 4-palju, 5-väga palju

Tulemused näitavad, et piirangud avaldavad vastanute arvates väga vähe mõju elukeskkonnale (M=1,7, st. hälve 1,0). Koguni 63,9% inimestest valis väite “väga vähe”.

Piirangutega seotud küsimuses paluti inimestel kommenteerida oma vastust, kuivõrd on piirangud mõjutanud nende tegevusi/elukorraldust. Vastuseid saadi sellele küsimusele 29. Enamik vastanutest ehk 31% ei ole tundnud piirangute mõju, 27,6% inimesi tõi välja taaskord teadmatuse piirangutest. 3 inimest ehk 10,3% leiab, et piiranguid ei ole programmialal ja sama palju inimesi arvavad, et piirangud on toonud endaga kaasa negatiivsust (turule suurem sisenemisbarjäär, uusi ettevõtteid võimatu luua ja ebavõrdsuse teke toodete lõppturul). 2 inimest 29-st vastajast tõi välja turistidele kehtestatud piirangud ning arvatakse, et piirangud on hea teave, mida muuta müügiartikliks, miks inimesed peaksid soovima siia reisida). Ühel juhul (3,4%) toodi välja metsahoolduse piirangud, positiivsena nähakse rahu ja vaikust ümberringi.

Lisaks paluti vastajatel hinnata 5 punkti skaalal (1- väga negatiivne, 5- väga positiivne) oma suhtumist seotud piirangutesse, mis on välja toodud tabelis 7. Samas soovib töö autor märkida, et kui inimene ei teadnud piirangutest, oli ta kohustatud siiski valima punkti ühest viieni, seega ei saa võib-olla nii täpset vastust suhtumise kohta piirangutesse kui loodeti.

Tabel 7. Suhtumine piirangutesse

Suhtumine piirangutesse	Arv	%
1-väga negatiivne	5	6,9
2-negatiivne	3	4,2
3-keskmine	48	66,7
4-positiivne	8	11,1
5-väga positiivne	8	11,1
Kokku	72	100
Keskmine	3,2	
Mediaan	3	
Mood	3	
Standardhälve	0,9	

Tabelist on näha, et vastanud suhtuvad piirangutesse suhteliselt neutraalselt ($M=3,2$, st. hälve 0,9). Enamik ehk 48 inimest (66,7%) vastanutest valisid keskmise tulemuse ehk hinde „3”. Vaid 11,1 % ($n=8$) vastajaist näeb piirangutes negatiivsust piirkonnale.

Vastajatel paluti taas kommenteerida oma vastust seoses suhtumisega piirangutesse programmialal. Vastajaid oli siinkohal 36. Enim suhtusid inimesed positiivselt või

kirjutasid, et ei ole teadlikud piirangutest ja 5,6% vastanutest ehk 36-st inimest ei ole tajunud piiranguid.

3.1.5 Võimalused biosfääri programmialal

Kvantitatiivuuringu käigus taheti teada saada, milliseid positiivseid võimalusi näevad inimesed seoses asumisega/tegutsemisega biosfääri programmialal. Valikutest said inimesed valida järgnevaid aspekte: majanduslikke (väikeettevõtluse arenguvõimalused, kohaliku tooraine väärimine, turismimajandus, jms), sotsiaalseid (tasakaalustatum areng, jms), kultuurilisi (traditsiooniliste tegevuste soodustamine, jms), keskkondlikke (loodushoid, kvaliteetsem elukeskkond, jms), samuti sai valida vastuse „ei näe positiivseid võimalusi“ ning viimaseks variandiks sai „muu“, kus vastajatelt oodati ka kommentaari selle kohta. Olgu mainitud, et üks vastaja sai valida mitu varianti. Vastused on välja toodud tabelis 8.

Tabel 8. Võimalused programmialal

Võimalused programmialal	Arv	%
majanduslikud	44	61
sotsiaalsed	25	34,7
kultuurilised	37	51,3
keskkondlikud	58	80,5
ei näe võimalusi	8	11,1
muu	7	9,7

Tabelist on näha, et kõige rohkem nähti positiivseid keskkondlikke võimalusi, seda valiti 58 korda (80,5%), 25 korda (34,7%) valiti, et kõige vähem nähakse sotsiaalseid võimalusi biosfääri programmialal. Kaheksa vastajat (11,1%) ei näe positiivseid võimalusi seoses asumise/tegutsemisega biosfääri programmialal. Kõige väiksem vastajate hulk, 7 inimest (9,7%) valis variandi „muu“, millele sooviti täpsustust ja vastustes toodi välja rahvusvaheline koostöö, töökohad peakontoris ja kohapeal, Saaremaa ja Hiiumaa stabiilsem, kiirem ja sagedasem praamiühendus, unikaalsus ja selle säilitamine, võimalus kogukondlikuks suhtlemiseks ja piirkonna turundus. 2 vastajat ehk 28,5% ei näe tabelis 8 välja toodud võimalusi programmialal.

3.1.6 Uued tooted kohalikust toorainest

Uuringus sooviti teada, kas inimeste arvates oleks biosfääri programmialal potentsiaali arendada kohalikest toorainetest uusi ning põnevaid tooteid, eelkõige soodustamaks kohalikku ettevõtlust. Antud küsimusele vastati 5 punkti skaalal (1- ei kindlasti mitte, 5- jah, kindlasti) ning vastused on välja toodud tabelis 9.

Tabel 9. Potentsiaal arendada uusi tooteid

Potentsiaal tootearenguks	Arv	%
1-kindlasti mitte	2	2,8
2-pigem mitte	2	2,8
3-neutraalne	13	18,1
4-pigem jah	21	29,2
5-jah, kindlasti	34	47,2
Kokku	72	100
Keskmine	4,2	
Mediaan	4	
Mood	5	
Standardhälve	1	

Andmetest on näha, et vastuste keskmiseks on 4,2 ja mood on 5 ehk kõige rohkem valiti skaalal punkti 5 ehk „jah, kindlasti“ on võimalik arendada kohalikust toorainest uusi tooteid. Punkti 5 valisid täpsemalt 34 inimest (47,2%) ning number 4 valiti 21 inimese poolt (29,2%) ning 2 inimest (2,8%) leidsid, et pigem ei saa arendada uusi tooteid ning sama paljud vastajad arvasid, et kindlasti ei saa arendada uusi tooteid. Neutraalseks jäi 13 vastajat (18,1%). Mediaaniks sai number 4 ning standardhälveks tuli 1.

Inimesed said soovi korral oma vastuseid kommenteerida seoses kohalikust toorainest uute ja põnevate toodete arendamisega ja välja toodi eelkõige toiduturism (toidusuveniirid, kohalik tooraine olemas, kasutamata ressursid adru), seda 27-st vastanust 8 inimest ehk 26,7%, sama palju vastajaid kirjutasid, et programmialal on potentsiaali arendada uusi tooteid. 18,5% vastanutest tõi välja mere- ja metsa ressursid ning 7,4% vastanutest peab tähtsaks ettevõtlikke inimesi, kellest on puudus, et arendada uusi tooteid.

3.1.7 UNESCO märgise kasutusvõimalused

UNESCO märgisest on lõputöös pikemalt kirjutatud töö alapeatükis 1.3.1 ning uuringu käigus sooviti informatsiooni sellest, kui teadlik ollakse UNESCO biosfääri programmiala logo kasutusvõimalustest programmialal tegutsevatele asutustele, ühingutele ja ettevõtetele. Jällegi said vastajad hinnata 5 punkti skaalal (1- ei ole üldse teadlik ja 5-väga teadlik). Vastused on välja toodud allpool tabelis 10.

Tabel 10. Teadlikkus programmiala logo kasutusvõimalustest

Teadlikkuse tase	Arv	%
1-ei ole üldse teadlik	39	54,2
2-vähe teadlik	9	12,5
3-keskmiselt teadlik	10	13,9
4-teadlik	8	11,1
5-väga teadlik	6	8,1
Kokku	72	100
Keskmine	2,1	
Mediaan, mood	1	
Std	1,4	

Tabelist on näha, et valdavalt ei olnud inimesed üldse teadlikud logo kasutusvõimalustest ($M=2,1$, st. hälve $1,4$). Valikuvõimalus 1 ehk „ei ole üldse teadlik“ valiti 39 (54,2%) inimese poolt. Tabelist võib välja lugeda, et teadlikke või väga teadlikke inimesi programmiala logo kasutusvõimalustest oli kokku 14 (19,2%).

Järgnevalt uuriti, millist kasu vastajate arvates annab UNESCO märgis ettevõttele ning eelkõige ehk 28 vastajat (38,9%) kogu valimist tõid välja märgise lisaväärtuse lisamine tootele (s.h usaldusväärsus, atraktiivsus, positiivne kuvand, tootele garantii, naturaalsus, unikaalsus, suurem tähelepanu, märk puhtast keskkonnas ja kvaliteetsest toorainest). 16 vastajat (22,2%) tõid välja turundusliku eelise. 1 vastaja (1,4%) leiab, et märgis toob kaasa tootele hinnatõusu ning 9 inimest (12,5%) arvavad, et UNESCO märgis ei anna ettevõttele mingit kasu. Mitte teadlikke inimesi UNESCO märgisest oli 18 ehk 25% kogu valimist.

Vastajatelt sooviti veel teada saada, kas ollakse täheldanud, et UNESCO märgise kasutamine on lisanud piirkonnale atraktiivsust turismiettevõtluse seisukohalt ning tulemused on tabelis 11.

Tabel 11. UNESCO märgise kasutamise mõju piirkonnale

Märgise mõju	Arv	%
Jah	13	18,1
Ei	59	81,9
Kokku	72	100

Nagu on näha, on vaid 13 inimest (18,1%) kogu valimist täheldanud, et UNESCO märgis on lisanud piirkonnale atraktiivsust turismiettevõtluse seisukohalt ja ülejäänud 59 vastajat (81,9%) ei ole täheldanud lisaväärtust UNESCO märgisest piirkonnale.

Neilt inimestest, kes valisid, et UNESCO märgis on lisanud atraktiivsust turismiettevõtluse seisukohalt, sooviti teada, milles see nende arvates väljendub. 13 vastajat on välja toonud piirkonna tuntuse, mis suurendab huvi turistide seas; positiivne kuvand piirkonnast ning samuti oldi vastatud et märgise kasutamine toob atraktiivsust, aga ei teata, milles see väljendub.

3.1.8 Koostöö biosfääri programmialaga

Kvantitatiivuuringu käigus sooviti teada saada, kas biosfääri programmialaga tehakse hetkel koostööd, tulemused on tabelis 12.

Tabel 12. Koostöö programmialaga

Koostöö programmialaga käesoleval hetkel	Arv	%
Jah	10	13,9
Ei	62	86,1
Kokku	72	100

10 inimest (13,9%) vastanutest teevad hetkel biosfääri programmialaga koostööd, ülejäänud 62 (86,1%) ei tee programmialaga mingisugust koostööd. Neilt kümnelt inimeselt, kes teevad programmialaga hetkel koostööd, sooviti teada, millisel alal seda tehakse ning vastused on välja toodud allolevas tabelis number 13. Olgu mainitud, et

vastajad said valida mitu varianti.

Tabel 13. Koostööala

Koostööala	Arv	%
ettevõtluse ala (sh. turism)	7	9,7
kultuuri ala	1	1,4
looduskaitse ala	3	4,2
sotsiaalala	0	0
muu	5	6,9
Kokku	16	22,2

Selgub, et eelkõige tehakse koostööd ettevõtluse alal (sh. turism), seda on valitud seitsmel korral (9,7%), kolmel korral (4,2%) tehakse koostööd looduskaitse alal. Kultuurialal tehakse ühel korral koostööd (1,4%) ning hetkel ei tehta koostööd sotsiaalalaga. Vastajatel oli võimalus valida ka variant „muu“, mida valiti viiel korral (6,9%) ning sinna kirjutati koostööst ametialaselt, toodi välja, et ettevõtte kodulehel on BKA logo, kirjutati LEADER meetme rahastusest BPA tegevusele ning lisaks kirjutati, et tehakse koostööd ehituse alasel.

Vastajatelt sooviti lisaks hetke koostööle teada saada, kas ollakse teinud biosfääriga kunagi lühiajalist koostööd (projektid) ning vastused on välja toodud allolevas tabelis number 14.

Tabel 14. Lühiajaline koostöö programmalaga

Koostöö programmalaga	Arv	%
Jah	20	27,8
Ei	52	72,2
Kokku	72	100

Tabelist on näha, et 20 inimest (27,8%) on teinud biosfääri programmalaga lühiajalist koostööd ja ülejäänud 52 (72,2%) ei ole seda kunagi teinud. Inimestelt, kes on teinud koostööd, uuriti, millises valdkonnas seda on tehtud, ning vastuseid võib näha allolevas tabelis number 15. Jällegi olgu mainitud, et üks vastaja sai valida mitu vastuse varianti.

Tabel 15. Lühiajalise koostöö valdkond

Koostöö valdkond	Arv	%
ettevõtluse ala	10	13,9
kultuuri alal	6	8,3
looduskaitse alal	6	8,3
sotsiaalalal	1	1,4
muu	2	2,8
Kokku	25	34,7

Eelkõige on tehtud lühiajalist koostööd samuti eelkõige ettevõtluse valdkonnas, nagu ka hetkel tehtava koostöö küsimuses, siinkorral valiti seda 10 korda (13,9%), kultuuri ala ja looduskaitse alaga on tehtud koostööd mõlemal korral 6 korda (8,3%), kokku 12 korda (12,6%). Sotsiaalalaga on tehtud lühiajaliselt koostööd ühe korra (1,4%).

Variandi „muu“ valisid 2 inimest (2,8%) ning toodi välja trükised kui ka kirjutati koostööst BPA-dega.

Eelnevatest tabelitest võib välja lugeda, et inimesed teevad vähe koostööd biosfääri programmialaga ja järgnevalt uuriti, mis on selle põhjuseks ning vastused paiknevad tabelis 16.

Tabel 16. Koostöö tegemata jätmise põhjused

Koostöö tegemata jätmise põhjused	Arv	%
puudub vajadus/huvi	25	34,7
asjaajamise keerukus	4	5,6
informatsiooni puudulikkus	38	52,8
muu	5	6,9
Kokku	72	100

Tabelist on näha, et valdavalt ehk 38 inimest (52,8%) valis koostöö tegemata jätmise põhjuseks informatsiooni puudulikkuse. 25-l vastajal (34,7%) puudub vajadus/huvi teha programmialaga koostööd ning 4 inimest (5,6%) toovad välja asjaajamise keerukuse seoses koostööga. Variandi „muu“ valisid 5 vastajat ehk 6,9% ja toodi välja, et tehakse koostööd, ei teata midagi koostööst või ei ole tuntud koostöö vastu huvi.

Veel paluti vastajatel kirjutada, mis eesmärk või huvi on/oli inimestel koostöök

biosfääri programmalaga. Vastused on tabelis 17.

Tabel 17. Eesmärk/huvi koostöö tegemiseks

Huvi koostööks	Arv	%
majanduslikud huvid	35	48,6
säästev looduskasutus	44	61,1
muu	10	13,9
puudub huvi	13	18,1

Tabelist võib välja lugeda, et põhilisteks eesmärkideks on/oli säästev looduskasutus, seda valiti 44 korral (61,1%), järgmisena valiti eesmärgiks majanduslikud huvid, seda 35-l korral (48,6%) ning 13-l korral (18,1%) ei ole inimestel huvi koostööks biosfääri programmalaga. Variandi „muu“ valisid 10 inimest (13,9%), kelle vastustest võis välja lugeda, et tehakse ametialast koostööd nii turismi-, kultuuri- kui sotsiaalvallas, ühel juhul on huvi kultuuri, traditsioonide ja nende pärandi osas, seda tutvustada läbi turismi, koolituste, töötubade ja hariduse. Mitmel korral toodi ka välja teadmatus ja vajaduse puudumine.

3.1.9 Biosfääri programmalala lisaväärtustest kohaliku piirkonna arengule

Küsimustikus paluti hinnata järgmiseid väiteid 5 punkti skaalal (1-ei nõustu üldse, 5-nõustun täiesti):

Biosfääri programmalala annab lisaväärtust a) Turismimajanduse arendamiseks (sh. toiduturism), b) Mahepõllumajanduse arendamiseks, c) Väikeettevõtluse arendamiseks, d) Loomemajanduse arendamiseks, e) Uute toidutoodete arendamiseks, f) Haridustegevuste arendamiseks

Vastused on kajastatud tabelis 18.

Tabel 18. Biosfääri programmiala lisaväärtus elukeskkonna arendamisel

Mõju elukeskkonna arendamisele	Arv	Keskmine	St. hälve
Turismimajanduse arendamiseks (sh. toiduturism)	72	4,0	1,1
Mahepõllumajanduse arendamiseks	72	4,1	1,1
Väikeettevõtluse arendamiseks	72	3,6	1,2
Loomemajanduse arendamiseks	72	3,3	1,2
Uute toidutoodete arendamiseks	72	3,8	1,2
Haridustegevuste arendamiseks	72	3,5	1,1

Väiteid hinnati 5- punkti skaalal: 1-ei nõustu üldse, 2-ei nõustu, 3- neutraalne , 4-nõustun, 5-nõustun täiesti

Tabelist võib välja lugeda, et kõige kõrgemalt hinnati programmiala lisaväärtust turismimajanduse arendamiseks (M=4,0, st.hälve 1,1) ja mahepõllumajanduse arendamiseks (M=4,1, st.hälve 1,1). Ka uute toidutoodete arendamisele annab biosfääri programmiala vastajate arvates lisaväärtust (M=3,8, st.hälve 1,2). Positiivsena nähakse ka mõju väikeettevõtluse arendamisele, kuigi keskmine ja standardhälve viitavad vaid veidi kõrgemat hinnangut neutraalsest seisukohast. Üsna neutraalselt suhtutakse aga mõjule haridus- ja loometegevuste arendamisel.

3.2 Järeldused ja ettepanekud

Järelduste ja ettepanekute tegemisel kasutab autor töös kirjutatud teoreetilist osa ning empiirilise kvantitatiivuuringu tulemusi.

Teoreetilises osas (peatükk 1.3) on välja toodud üldist infot biosfääri programmiala ja UNESCO kohta ning kvantitatiivuuringus soovitaksegi teada, kui teadlikud on üldse inimesed sellest, et nad tegutsevad biosfääri programmialal. Uuringu tulemused näitavad, et valimist teavad 79,2%, et nad tegutsevad biosfääri programmialal ja 20,8% seda paraku ei tea. Autor leiab, et teadlikkuse protsent peaks olema suurem, kuna paljud vastajad on ettevõtjad biosfääri programmialal. Samuti teavad inimesed väga vähe programmiala funktsioonidest, vaid 20,8% kogu valimist leidsid, et teavad neid hästi

või väga hästi. Peatükis 1.3.1 on kirjutatud UNESCO biosfääri programmiala logost ning analüüsisist tuleb välja, et vaid 19,2% vastanutest on teadlikud või väga teadlikud UNESCO logo kasutusvõimalustest ning see protsent on liiga väike, sest vastanutest suur hulk inimesi on ettevõtjad ning võiksid kasutada logo oma toodete/teenuste reklaamimisel oma kodulehel. Samuti valimist vaid 18,1% inimesi leiavad, et märgise kasutamine on toonud piirkonnale atraktiivsust, ülejäänud 81,9% seda kahjuks ei näe. Enamik vastanutest aga ei teadnud üldse märgise eelistest, seega on ilmselge, miks märgist pole kasutusele võtnud. Ettevõtjad, kes tegutsevad biosfääri programmialal ja pakuvad kohalikust toorainest tooteid või teenuseid, mis hoiavad loodust, võiksid endale taotleda UNESCO märgise, mis toob kindlasti ettevõttele lisaväärtust.

Samuti sooviti uuringus teada saada, kas inimesed on täheldanud mingit kasu või lisaväärtust biosfääri programmialal elamisel või tegutsemisel. Tulemused olid üsna negatiivsed, sest selgus, et 70,8% vastajatest ei ole täheldanud mingit kasu programmialal elamisel/tegutsemisel. Siinkohal võib olla nii suure protsendi põhjenduseks teadmatus, kasu võib inimesteni tulla biosfääri programmialast, aga lihtsalt ei teata sellest.

Autor pööras töös tähelepanu regulatsioonile (peatükk 1.4). Küsimustikus taheti teada saada, mida arvavad inimesed piirangutest ja milliseid mõjutusi on need kaasa toonud. Tulemustest võib välja lugeda, et piirangud on inimesi mõjutanud vähe, vaid 8,4% valimist leidsid, et piirangud on neid kas palju või väga palju mõjutanud. Paludes kommenteerida oma vastust, ilmes huvitav asjaolu, et inimesed enamjaolt ei ole üldse teadlikud piirangutest, nende kohta oli nii negatiivset kui ka positiivset tagasisidet, kuid siinkohal on välja toodud rohkem negatiivust. Näib, et sõna „piirangud“ võib inimesi hirmutada, keelates midagi tulusat ellu viia, kuid pigem on piirangud biosfääri programmialal äärmiselt olulised, et hoida ja säilitada habrast loodust, keelates või piirates tegevusi, mis mõjuvad programmialadele negatiivselt. Autori arvates peaksid kindlasti programmialal tegutsevad inimesed olema teadlikud piirangutest ja olema kursis seadustega ning neisse tõsiselt suhtuda, muidu ei täida programm oma eesmärgi.

Autor annab peatükis 1.8 ülevaate biosfääri programmialal tegutsevatest ettevõtetest, pöörates enim tähelepanu turismi ettevõtluskeskkonnale. Profiilianalüüsisist selgus, et vastanutest 55,6% olid ettevõtjad, mis on üsna märkimisväärne protsent, seega on

oluline kajastada eelkõige just ettevõtluskeskkonda ja sealset tegevust.

Kvantitatiivuuringu tulemused näitavad, et inimesed näevad üsna positiivseid võimalusi seoses asumisega/tegutsemisega biosfääri programmilal. Eelkõige näevad inimesed keskkondlikke võimalusi programmilal (80,5%) ning kõige vähem nähti sotsiaalseid võimalusi (34,7%), kuid siiski on protsendid suhtelised kõrged ja võib öelda, et pigem nähakse positiivseid võimalusi programmilal asumisega/tegutsemisega.

Lõputöös kasutati pidevalt väljendit „kohalik tooraine“, mis on väga oluline nii ettevõtlusega tegelemisel biosfääri programmilal kui ka üldiselt turismi valdkonnas. Vastajatel paluti avaldada arvamust, kas biosfääri programmilal on potentsiaali arendada kohalikest toorainetest uusi ning põnevaid tooteid, eesmärgiks eelkõige soodustada kohalikku ettevõtlust. Andmeid analüüsid selgus, et enamik vastajaid leidis, et programmilal on potentsiaali arendada kohalikust toorainest uusi tooteid, seda näitab suur protsent (76,4%), kes leiavad, et pigem jah või kindlasti on võimalik arendada kohalikust toorainest uusi tooteid. Töö autor nõustub vastajate kommentaaridega seoses toidusuveniiride, kasutamata ressursi adru kasutamisest ning tuleks rohkem kasutada toodetes ja teenustes metsasaaduseid (mõistlikul määral puitu ja sellega seonduvat, marju, seeni jms). Ettevõtjad võiksid rohkem mõelda kasutamata ressursside peale, väga heaks näiteks, nagu ka töös on mainitud, on pilliroost kõrred, mis on täiesti uus lähenemine uuele ressursile, kasutades nutikat materjali kasutust.

Lisaks uuriti töös kuidas programmiala on avaldanud mõju kohalikule piirkonnale ja leiti, et eelkõige on positiivset mõju programmiala avaldanud piirkonna ökoloogilisele arengule ning programmiala tõttu on halvenenud majanduslik areng. Enamasti on valitud kõigi väidete puhul, et olukord ei ole halvenenud ega paranenud. Ühest küljest on negatiivne, et inimesed ei näe, et tänu programmialale on keskkond paremaks muutunud, teisest küljest on positiivne, et inimesed leiavad, et kohalikule piirkonnale ei ole programmiala avaldanud negatiivset mõju. Samuti uuriti, mis piirkonna arendamiseks on lisanud programmiala lisaväärtust ning eelkõige nõustuti väitega, et põllumajanduse arendamiseks (73,6%) ning kõige vähem leiti lisaväärtust haridustegevuse arendamiseks (44,4%).

Autori arvates tuleks teha rohkem teavitustööd biosfääri programmilalast inimestele, kes

elavad või töötavad biosfääri programmilal, eriti otseselt kokku puutuvatele isikutele (turismivaldkonna töötajad, ettevõtete juhid jne). Samuti peaksid ettevõtjad teadma, kuhu nad ettevõtte rajavad ja mis tingimused on neile seatud, et pidada ettevõtet õigete reeglite ja normide järgi, et kuidagi ei kahjustaks sellega keskkonda, pidades silmas eelkõige tööstusettevõtteid, kuid samuti ka ettevõtteid, mis asuvad looduses (hotellid, turismitalud, toitlustusasutused). Kindlasti peaksid kõik Lääne-Eesti saarte biosfääri programmilal tegutsevad inimesed lugema ja tutvuma seaduste ja normidega ning olema kursis erinevate loodust ja kultuuri puudutavate uudistega. Kahjuks ei ole hetkel Eestis ühtegi toimivat üksust, mis reguleeriks programmi ja teadvustaks inimestele, kuidas peaks toimima programmilal ja millised on reeglid, mida järgida.

Kui võrrelda 2006 ja 2019. aasta uuringuid, on tulemused üsna sarnased, mõlemal juhul ei tea paljud valimist BKA olemasolust, kuigi sooviti selle kohta rohkem informatsiooni. Suurendama peaks kindlasti koostööd eelkõige programmilal töötajate ja kogukonna vahel, on väga oluline, et kõik programmilal elavad/tegutsevad inimesed talitseksid ühte moodi ning kõik panustaksid programmilasse võrdselt.

Kokkuvõte

Antud lõputöö aluseks on jätk *Interreg IIIB* programmi raames 2006. aastal teostatud projektile “Jätkusuutlik rannik kui võimalus”, võrdlemaks viimase 13 aasta arenguid. Empiiriline kvantitatiivuuring viidi läbi 2019. aasta aprilli ja maikuu vältel Lääne-Saarte biosfääri programmiala elanike ja ettevõtjate seas interneti teel, kasutades *Google* vormi. Kokku koguti 72 vastust, mida analüüsiti programmi Excel abil.

Töö autor andis oma lõputöös ülevaate biosfääri programmialast ja UNESCO-st üldiselt, kirjutati inimeste teadlikkusest regulatsioonidest, samuti sellest, kui tähtis on teha programmialal koostööd; millised probleemid võivad kaasneda programmialaga seoses ja kuidas neid lahendada. Eelkõige püüti oma töös keskenduda ettevõtluskeskkonnale biosfääri programmialal, tuues välja erinevaid turismiettevõtteid, kirjeldades mida nad pakuvad ja mis on nende peamiseks tegutsemisvaldkonnaks, jälgides säästva arengu põhimõtteid. Samuti tehti lühikokkuvõtte 2007. aasta uuringu tulemustest.

Kokkuvõtvalt uurimustulemustest võib öelda, et enamik vastajatest olid naissoost isikud (51,4%) ning kõige populaarsem vanusevahemik oli 50-59 aastat. Inimeste omandatud haridustasemeks oli enamasti kõrgharidus (72,2%).

Keskendudes teemale vastavatele küsimustele, selgus, et inimesed ei ole programmialal elamise/tegutsemisega nii kursis, kui võiksid. Teadlikuid oli küll valimist 79,2% inimesi, kuigi 58,3% valimist töötavad või omavad ettevõtet programmialal, seega võiksid rohkemad inimesed olla teadlikumad tegutsemisest programmialal, samuti funktsioonidest olid teadlikud või väga teadlikud vaid 20,9% vastanutest.

Tulemustest selgus, et programmialal elamisest valdavalt lisaväärtust ei nähtud, kasu nägid selles vaid 29,2% inimesi. Programmiala mõjutusi piirkonnale hinnati keskmiseks, ehk enamasi leiti, et nii piirkonna ökoloogiline areng, majanduslik areng, sotsiaalne areng, kultuuriline areng ei ole halvenenud ega ka paranenud. Paranemist nähti eelkõige ökoloogilises arengus, seda leidis 36,2% inimesi kogu valimist, halvenemist nähti kõige rohkem majanduslikus arengus (15,3%).

Biosfääri programmilal kehtestatud piirangutesse suhtumine on valdavalt keskmine, kuid pigem suhtutakse neisse positiivselt kui negatiivselt. Enamik (76,4%) vastanutest ei ole tundnud piirangutest mingeid mõjutusi.

Uurimustulemused näitavad, et valdavalt ehk 76,4% inimesi näevad potentsiaali arendada kohalikust toorainest uusi tooteid. Positiivsena võib turismi seisukohast tuua välja ka selle, et inimesed hindasid suhteliselt kõrgeks väidet, et programmiala annab lisaväärtust turismimajanduse, seda leidsid 68% valimist. Tulemustest lähtuvalt võib öelda, et programmialaga valdavalt (62%) ei tehta koostööd, see protsent võiks olla kindlasti suurem. Positiivne on see, et enim on koostööd tehtud ettevõtluse alal (s.h turism), seda 9,7%. Põhjuseks, miks ei tehta koostööd, toodi eelkõige välja informatsiooni puudulikkuse.

Tulemustest selgus, et kõige rohkem nähakse biosfääri programmilal keskkondlikke võimalusi ja kõige vähem on täheldatud sotsiaalseid võimalusi. Negatiivse aspektina võib välja tuua, et 81,9% valimist ei ole täheldanud UNESCO märgisest atraktiivsust piirkonnale turismiettevõtluse seisukohalt. Ilmselt tuli nii suur protsent inimeste mitteteadlikkusest programmiala logost, vaid 19,2% on sellest teadlikud või väga teadlikud.

Kui võrrelda 2006 ja 2019. aasta uuringuid, on tulemused üsna sarnased, mõlemal juhul ei teata BKA olemasolust kui ka sellega seonduvatest lähtekohtadest nii palju kui võiks, kuigi vastuseid lugedes, on näha, et selle kohta oodatakse rohkem informatsiooni. Suurendama peaks kindlasti koostööd eelkõige programmiala töötajate ja kogukonna vahel, et programmialal tegutseksid kõik inimesed ühiste eesmärkide nimel.

Suhteliselt madalad protsendid näitavad, et vaja oleks teha rohkem teavitustööd (teemapäevad, teabekoosolekud, loengud, rohkem viitasid/silte jne) programmialal elavatele kui ka tegutsevatele isikutele. Selle peaksid enda kanda võtma programmialaga tegelevad isikud. Suur osa on ka ettevõtteid pidavatel isikutel, kes saavad samuti palju kaasa aidata, et keskkond oleks puhtam ja hoitum, et nende tegevusviis ei kahjustaks kuidagi ümbritsevat loodust ja sealseid ohustatud taime- ja loomaliike. Nii tulemused kui ka temakohased materjalid annavad aimu, et oleks vaja rajada riiklik toimiv administreeriv üksus, mis reguleeriks programmiala tööd ning

aitaks inimestel õigesti programmalal käituda, et keskkond oleks jätkusuutlik veel pikkadeks aastateks.

Summary

Tourism entrepreneurship opportunities in West Estonian archipelago biosphere reserve.

The present graduation thesis is a continuation of a survey that was carried out in the framework of an *Interreg* IIIB programme project in 2006-2007 analysing the developments related to the West-Estonian Biosphere Reserve during the past 13 years.

The focus of the graduation thesis is on the business and entrepreneurship environment in the biosphere programme area and the opportunities for tourism enterprises in the area.

The theoretical chapter of the paper provides an overview of sustainable development, sustainable tourism and of the UNESCO biosphere programme area and biosphere reserves focusing on the opportunities, problems and challenges related to entrepreneurship opportunities on programme areas. Overview of West-Estonian archipelago biosphere programme area and the current state of tourism entrepreneurship is also provided. The chapter also contains a short summary of the results of the 2006 survey.

Chapter two provides an overview of the empirical research. A repeat online survey was conducted in the West-Estonian Archipelago Biosphere Reserve area in April and May 2019. The number of respondents was 72.

The analysis of the survey results indicates that there are several similarities between the results of the surveys conducted in 2006/2007 and 2019. In both cases, people residing in the territory of the biosphere reserve and programme area have not been aware of the possibilities and restrictions related to the biosphere reserve. In 2019, 72% of the respondents claimed to be aware of the biosphere reserve, but merely 20.9% of the respondents were very well informed of the functions of the reserve. Two-thirds of the respondents have not perceived any benefit in living in the biosphere reserve area; 29.2% of the respondents admit that it does have some added value.

The effect of the biosphere reserve onto the development of the region was considered neither positive nor negative – in general, it was perceived the biosphere reserve has not

generated any remarkable ecological, economic, social or cultural changes for the local community. However, 36.2% of the respondent admitted some improvement in ecological aspect, while the most negative trend was connected with economic development.

The attitude towards restrictions set in the biosphere reserve was quite neutral, or positive rather than negative. Most respondents (76.4%) have not perceived that these restrictions have affected their everyday life. According to the results of the survey, 76% of the respondents see the potential of developing local raw material based products. 68% of the respondents strongly agree that living or having an enterprise in the biosphere reserve can facilitate tourism. On the other hand, 62% of the respondents admitted that there was no cooperation with the programme area mostly because of the lack of information.

Respondents were most optimistic about the development opportunities in environmental protection and sustainability, and least optimistic regarding social development.

It also turned out that merely 19.2% of the respondents were aware of and familiar with the logo of the UNESCO biosphere reserves and 81.9% have not noticed any positive effect of these designations on tourism business in their region.

These relatively low percentages indicate a need for more active awareness raising among people residing in the biosphere reserve area by organising thematic days, information meetings, lectures, erecting more signs, etc. Entrepreneurs could pay more attention to sustainable development and environmental protection issues by choosing activities that do not harm nature and wildlife.

The results of the survey refer to the necessity of re-establishing an administrative unit that manages and runs the biosphere reserve, including communication of its aims and objectives to the local communities.

Keywords: biosphere reserve, tourism, business environment, sustainable tourism

Kasutatud kirjandus

- Ehtne. (s.a.). Andruse mahe- ja turismitalu. <https://ehtne.ee/#all/andruse-mahe-ja-turismitalu-ou-ja-hekardi-ou> (22.04.2019)
- Ehtne. (s.a.). Saaremaa Ehtne Toode. <https://ehtne.ee/> (22.04.2019)
- Eurostat. (2017). Turismistatistika. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_statistics/et&oldid=291149 (26.05.2019)
- Green key. (s.a.). Unlocking sustainability in the hospitality industry. <https://www.greenkey.global/> (26.05.2019)
- Green tourism. (s.a.). Säätsev turism. <http://www.greentourism.eu/et/Post/Name/SustainableTourism> (26.05.2019)
- Green tourism. (s.a.). Vihula mõis. <http://www.greentourism.eu/et/CaseStudy/Details/26> (26.05.2019)
- Frys, W. & Nienaber, B. (2011). Protected areas and regional development: conflicts and opportunities - presented on the example of the UNESCO biosphere reserve Bliesgau. – *European Countryside*. 3 (3), 208-226. Sciendo (08.04.2018)
- Grönholm, S., Berghäll, J. (2007). Cooperation between Coastal Protected Areas and Surrounding Societies: from Experiences Recommendations. (10.03.2019)
- Hiiumaa. (s.a.). Hiiumaa roheline märk. <http://www.hiiumaa.ee/hiiumaa-info/130&g=23&gr=4> (18.04.2019)
- Hultman, M., Kazeminia, A., Ghasemi, V. (2015). Intention to visit and willingness to pay premium for ecotourism: The impact of attitude, materialism, and motivation. *Journal of Business Research*, 68(9), 1854-1861. (10.03.2019)
- Imran, S., Alam, K., and Beaumont, N. (2014). Environmental orientations and environmental behaviour: perceptions of protected area tourism stakeholders. *Tourism Management*, 40, 290-299. (03.12.2018)
- Kaitsealad. (s.a.). Vormsi maastikukaitseala. <https://www.kaitsealad.ee/est/vormsi-maastikukaitseala-0> (01.05.2019)
- Karnau, A. (2015). Lääne Elu. Matsalu rahvuspark saab säästva turismi sertifikaadi. <https://online.le.ee/2015/09/25/matsalu-rahvuspark-saab-saastva-turismi-sertifikaadi/> (26.05.2019)
- Keskkonnaamet. (s.a.). Lääne-Eesti Biosfääri programmiala. <https://www.keskkonnaamet.ee/et/eesmargid-tegevused/laane-eesi-biosfaari->

[programmiala](#) (02.04.2019)

Keskkonnaamet. (2014). Lääne-Eesti saarte biosfääri programmiala säästliku arengu programm 2014-2020. https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/laane-estis_saarte_biosfaari_programmiala_saastliku_arengu_programm.pdf (08.04.2019)

Keskkonnaamet. (s.a.). Säästev areng. <https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/saastev-areng> (24.05.2019)

Keskkonnaministreerium. (2018). Eesti loodus – Euroopa viie rikkama seas! <https://www.envir.ee/et/eesti-loodus-euroopa-viie-rikkama-seas> (24.05.2019)

Kokovkin, T. (2004). Kohtumispaik. Biosfääri kaitsealade kogemus maailmas ja Eestis, iseäranis Hiiumaal. Uurimiskeskus Arhipelaag, Kärkla.

Kuussaare Tänavafestival. (2019). Kuussaare tänavafestival "sõuke pidu". <https://kuussaarefestival.ee/et> (24.05.2019)

Lepik, E. (s.a.). ÜRO tegevuskava 2030 ja ülemaailmsed säästva arengu eesmärgid. Riigikantselei. (24.05.2019)

Muhu Jaanalind. (2018). https://www.facebook.com/pg/muhujaanalind/reviews/?ref=page_internal (01.05.2019)

Muhu jaanalinnufarm. (s.a.). Tutvu Muhu Jaanalinnufarmiga. <https://www.jaanalind.ee> (01.05.2019)

Osoon. (2001). Viidumäe Natura ala. Üraskid Tuulemurru. Lubja põletamine. Alates 18:25. <http://arhiiv.err.ee/vaata/osoone-viidumae-natura-ala-uraskid-tuulemurru-lubja-poletamine> (19.04.2019)

Saaremaa Lubi. (s.a.). <http://www.limex.ee> (19.04.2019)

Selveri e-pood. (s.a.). <https://www.selver.ee/et/joogikorred-elise-40-tk> (17.04.2019)

Peterson, K. (2013). Õpetajate leht. Ühise planeedi kontseptsioon ehk kuidas mõista ja õpetada säästvat arengut? <http://opleht.ee/2013/05/uhise-planeedi-kontseptsioon-ehk-kuidas-moista-ja-opetada-saastvat-arengut/> (24.05.2019)

Pillirookõrs. (s.a.). <https://pillirookors.ee/products/pillirookors-10tk> (17.04.2019)

Puhka Eestis. (s.a.). Miku Metsapark. <https://www.puhkaeestis.ee/et/miku-metsapark-3> (23.04.2019)

Puhka Eestis. (s.a.). Vormsi. https://www.puhkaeestis.ee/et/otsing?q=vormsi&results_count=20&newsearch=newsearch&map_open=false (01.05.2019)

- Pöld, L. (2008). Regionaalne uurimistegevus Läänemaa arenguks. TLÜ kirjastus, Tallinn.
- Riigikantselei. (2016). Ülevaade ÜRO tegevuskava 2030 elluviimisest eestis. https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/SA_eesti/2016_06_29_ulevaade_tegevuskava2030_elluviimisest_ee_stis_loplik_30.06.2016_kodulehele.pdf (24.05.2019)
- Rosenberg, L. (s.a.). Käsikirjaline materjal. (13.03.2019)
- Saviano, M., Di Nauta, P., Montella, M. M., and Sciarelli, F. (2018). The Cultural Value of Protected Areas as Models of Sustainable Development. Sustainability, 10, 1567, 1-19. (06.02.2019)
- Stal, H. I. & Bonnedahl, K. (2016). Conceptualizing strong sustainable entrepreneurship. Small Enterprise Research, 23(1). (08.03.2019)
- Tamkivi, J. (2009). Biosfääri kaitseala kolmas tulemine. Keskkonnaministreerium. <https://www.envir.ee/et/uudised/biosfaari-kaitseala-kolmas-tulemine> (07.04.2019)
- Uibo, E. (2016). Mart Reimann sai turismimessil ökoturismi kvaliteedimärgised EHE. Sõnumitooja. <https://sonumitooja.ee/mart-reimann-sai-turismimessil-okoturismi-kvaliteedimargised-ehe/> (22.04.2019)
- Vormsi. (s.a.). Saare tutvustus. <https://vormsi.ee/elu-vormsil/saare-tutvustus/> (01.05.2019)
- Vormsi. (s.a.). Sviby Tare-Tareke. https://vormsi.ee/vormsi_places/sviby-tare-tareke/ (01.05.2019)
- Õuemaa, T. (2017). Lääne-Eesti biosfääri programmiala tähistab 27. sünnipäeva. Lääne elu. <https://online.le.ee/2017/03/23/laane-eesti-biosfaari-programmiala-tahistab-27-sunnipaeva/> (15.03.2019)
- Õuemaa, T. (2016). Lääne-Eesti saarte suuremad väravad kutsuvad biosfääri programmiala avastama. Lääne elu. <https://online.le.ee/2016/12/20/laane-eesti-saarte-suuremad-varavad-kutsuvad-biosfaari-programmiala-avastama/> (02.04.2019)

Lisad

Lisa 1 Ankeetküsimustik

Hea vastaja,

Olete valitud osalema küsitluses, mis vaatleb UNESCO võrgustikku kuuluva Lääne-Eesti biosfääri programmialal asuva kogukonna teadlikkust ja huvi programmialaga seotud võimalustest kohaliku ettevõtluse ja elukeskkonna arendamisel. Antud küsitlus on jätku-küsitlus *Interreg IIB* programmi raames 2006. aastal teostatud projektile “Jätkusuutlik rannik kui võimalus”, võrdlemaks viimase 13 aasta arenguid. Käesolevat küsitlust viib läbi Tallinna Tehnikaülikooli Eesti Mereakadeemia Meremajanduse Keskus koostöös Lääne-Eesti biosfääri programmiala nõukojaga. Antud küsitluse tulemused annavad olulist teavet Lääne-Eesti biosfääri programmialaga seotud tegevuste planeerimisel. Küsitluse andmeid kasutavad samuti küsitluse läbiviimisel osalevad Mereakadeemia tudengid oma lõputööde koostamisel, uurimaks turismimajandusega ja kohalikul toormel põhineva toidutootmisega seotud väike-ettevõtete arenguvõimalusi piiranguladel.

Loodame siiralt, et olete nõus osalema antud küsitluses. Teie osavõtt on vabatahtlik ja konfidentsiaalne ja ei too Teile mingeid teadaolevaid riske. Andmed, mis kogutakse selle küsitluse käigus, esitatakse ainult summeerituna ühtses andmebaasis. Instruktsioonid küsimustele vastamiseks on antud iga küsimuse juures. Ei ole õigeid ega valesid vastuseid. Sobiv vastus on Teie isiklik seisukoht vastavalt igale küsimusele. Teie nime ei seostata Teie vastustega. Küsitlusankeedid hävitatakse peale andmete kogumist ja sisestamist ühtsesse andmebaasi.

Meil on hea meel vastata kõigile Teie küsimustele seoses antud küsitlusega. Küsitluse läbiviimise peamiseks kontaktisikuteks on Dr. Jana Raadik Cottrell Eesti Mereakadeemiast ja Lääne-Eesti Biosfääri Programmiala spetsialist Lia Rosenberg, kelle kontaktandmed on ära toodud allpool.

Täname Teid väga Teie abi eest!

4. Kas olete kogenud mingit kasu või lisaväärtust sellest, et elate/tegutsete biosfääri programmialal?

- Ei
 Jah. Täpsustage millist _____

5. Millist mõju on teie arvates biosfääri programmiala avaldanud piirkonnale kus elate/tegutsete? Valige üks sobivaim variant iga valdkonna osas.

- a) Piirkonna ökoloogiline areng (keskkonna seisundi kvaliteet)
 Palju halvenenud halvenenud Ei halvenenud ega paranenud paranenud Palju paranenud Ei oska öelda
- b) Piirkonna majanduslik areng (uute töökohtade loomine, ettevõtluse arenemine, jne)
 Palju halvenenud halvenenud Ei halvenenud ega paranenud paranenud Palju paranenud Ei oska öelda
- c) Piirkonna sotsiaalne areng (haridus, vaba aja veetmisvõimalused, jne)
 Palju halvenenud halvenenud Ei halvenenud ega paranenud paranenud Palju paranenud Ei oska öelda
- d) Piirkonna kultuuri areng (kultuurisündmused, jne)
 Palju halvenenud halvenenud Ei halvenenud ega paranenud paranenud Palju paranenud Ei oska öelda

6. Sooviksime teada, millised võimalused, tegevused ja teenused on Teile olulised Teie lähimas ümbruskonnas ja kui rahul Te olete hetkeolukorraga. Palun märkige ära iga võimaluste /teenuse **olulisus** Teie jaoks esimeses tulbas ja Teie praegune **rahulolu** loetletud võimaluste ja teenuste osas teises tulbas.

		Olulisus					Rahulolu hetkeolukorraga					
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
		1 Täiesti ebaoluline	2 Vähe oluline	3 Ei oluline ega ebaoluline	4 Oluline	5 Väga oluline	1 Väga halb	2 Halb	3 Keskmine	4 Hea	5 Väga hea	6 Ei oska öelda
a)	Kultuuriüritused piirkonnas	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
b)	Internetiteenused	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
c)	Kohalik infrastruktuur (teed)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
d)	Ühiskondlik transport (buss)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
e)	Esmased meditsiiniteenused	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
f)	Kohalikud avalikud teenused (post, jne)	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
g)	Kohalike toodete ja teenuste pakkumine	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6

Linn/asula _____

29. Kas olete ettevõtja?

Jah

Ei

Kui vastasite jaatavalt, siis mis valdkonnas? _____

30. Kas teie ettevõtte asub biosfääri programmialal?

Jah

Ei

31. Teie sugu?

Naine

Mees

Ei soovi avaldada

32. Teie vanus _____ aastat

33. Teie kõrgeim omandatud haridustase

Keskharidus

Kutseharidus

Kõrgharidus

Kas on midagi, mida sooviksite midagi lisada, mida antud küsimustik ei kajastanud?

Täname Teid koostöö eest!